

En nationell strategi för
regional konkurrenskraft,
entreprenörskap
och sysselsättning
2007– 2013

Innehållsförteckning

1	Inledning.....	4
1.1	Regional utvecklingspolitik, arbetsmarknadspolitik och Europeiska unionens sammanhållningspolitik.....	6
2	Strategisk inriktning, prioriteringar samt riktlinjer för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning.....	10
2.1	Innovation och förnyelse.....	11
2.2	Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud	17
2.3	Tillgänglighet	21
2.4	Strategiskt gränsöverskridande samarbete	24
2.5	Glest befolkade områden i norra Sverige och storstädernas förutsättningar	26
3	Genomförande av strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013	28
3.1	Regionala utvecklingsprogram – strategier för länens utveckling.....	29
3.2	Regionala tillväxtprogram	30
3.3	Strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning	31
3.3.1	Nationellt strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning (ESF)	32
3.3.2	Regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning (ERUF) ...	32
3.3.3	Indikativ fördelning av strukturfondsmedel 2007–2013	33
3.3.4	Organisationsstruktur för programperioden 2007–2013	35
3.3.5	Genomförande av strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning.....	37
3.3.6	Samordning med andra planer och program på nationell och europeisk nivå	38
3.4	Program för territoriellt samarbete	41
3.4.1	Genomförande av gränsöverskridande och transnationella program	44
3.5	Partnerskap för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning	44
3.5.1	Nationellt forum för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning.....	45
3.5.2	Tematiska myndighetsgrupperingar för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning	45
4	Uppföljning och lärande	46
5	Möjligheter och utmaningar för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning i Sverige	48

- Bilaga 1 Indikativ fördelning av medel i strukturfondsprogram
- Bilaga 2 Framtagandet av en nationell strategi för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013
- Bilaga 3 Rådets beslut om gemenskapens strategiska riktlinjer för sammanhållningen

1 Inledning

Sveriges ekonomi är stark och utvecklas väl. Den svenska konkurrenskraften och det svenska affärsklimatet rankas allt högre vid internationella jämförelser och Sverige har de senaste åren haft en högre tillväxt än genomsnittet i EU. Sverige uppfyller idag ett stort antal av de mål som lagts fast i den s.k. Lissabonstrategin, vilken syftar till att stärka EU:s konkurrenskraft och skapa hållbar tillväxt och full sysselsättning.

Sveriges samlade nationella tillväxt är beroende av den tillväxt som skapas lokalt och regionalt. Konkurrenskraftiga regioner och individer är en förutsättning för ett konkurrenskraftigt Sverige. Desto fler regioner som har en stark och expansiv ekonomi, desto bättre är det för hela Sverige. Fler ekonomiskt starka regioner gynnar tillväxten även i Sveriges svagare regioner. Trots att de regionala förutsättningarna för utveckling i Sverige är mycket olika är de regionala skillnaderna i levnadsstandard relativt sett små i ett europeiskt perspektiv. De senaste årens utveckling visar emellertid att skillnaderna mellan svenska regioner ökar och Sveriges framtida utmaning, på detta område, är att skapa förutsättningar för att alla regioner utifrån sina förutsättningar skall kunna utnyttja sin tillväxtpotential.

Eftersom förutsättningarna för regional utveckling varierar över landet är ett tydligt regionalt och lokalt inflytande över utvecklingsarbetet nödvändigt. Varje region skall ges ansvar och befogenheter som innebär möjligheter att växa utifrån sina egna förutsättningar. Kvinnor och män samt företag kan bättre arbeta för att bli framgångsrika och ta tillvara utvecklingskraft och dynamik där de lever och verkar om tillväxtpolitiken anpassas till regionala förutsättningar.

En hållbar nationell tillväxt är beroende av att alla landets regioner utvecklas väl. Med hållbar tillväxt avses en ekonomisk tillväxt utan att de ekosystem som vi är beroende av äventyras, samtidigt som de mänskliga resurserna värnas. En grundläggande förutsättning för en hållbar regional utveckling och konkurrenskraftiga regioner är vidare en långtgående samverkan mellan människor, företag, kommuner och myndigheter.

Den europeiska sammanhållningspolitiken har som mål att bidra till ekonomisk och social sammanhållning inom EU genom att minska regionala skillnader och ojämlikheter mellan människor. Den kommande programperioden 2007–2013 syftar till att skapa konkurrenskraft och sysselsättning genom att ta tillvara de förutsättningar som finns inom hela Europeiska unionen och skapa möjligheter för alla regioner att bidra till Europas konkurrenskraft.

Den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013 skall bidra till att skapa konkurrenskraftigare regioner och individer i Sverige. Regeringen identifierar följande nationella prioriteringar för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013: *Innovation och förnyelse, Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud, Tillgänglighet samt Strategiskt gränsöverskridande samarbete*. I enlighet med de Europeiska strategiska riktlinjerna för sammanhållning, anger den nationella strategin riktlinjer för strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning 2007–2013. Strategin utgör Sveriges nationella strategiska referensram för sammanhållningspolitiken, vilken i Sverige skall genomföras i åtta regionala strukturfondsprogram och ett nationellt strukturfondsprogram med åtta regionala planer.

Den nationella strategin vidareutvecklar samordningen mellan den regionala utvecklingspolitiken, arbetsmarknadspolitiken och den europeiska sammanhållningspolitiken i Sverige. Den skall ligga till grund för genomförandet av EG:s strukturfonder i Sverige och vara vägledande för regionala tillväxtprogram och för nationella myndigheter. Den syftar också till att utveckla dialogen och samspelet mellan aktörer på lokal, regional, nationell nivå och EU-nivå. Utgångspunkten för dialogen är prioriteringarna i den nationella strategin samt regionala utvecklingsstrategier¹.

Den nationella strategin blir en plattform för en helhetssyn och sektorsamordning för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. Nationella och regionala myndigheter spelar en betydande roll för ett framgångsrikt regionalt utvecklingsarbete. Det ställer krav på ett väl fungerande samspel mellan myndigheter och andra aktörer på nationell, regional och lokal nivå. Prioriteringarna i den nationella strategin skall vara vägledande för det regionala utvecklingsarbetet och ligga till grund för myndigheternas medverkan i arbetet med regionala utvecklingsstrategier, regionala tillväxtprogram och strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning. Hållbar utveckling skall genomsyra allt regionalt utvecklingsarbete. Den hållbara utvecklingens tre dimensioner – den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga – är lika betydelsefulla och ömsesidigt beroende av varandra.

Strategin är ett resultat av bl.a. en omfattande dialog om de regionala utvecklingsfrågorna i framtiden. Dialogen har involverat representanter för lokal, regional och nationell nivå samt företrädare för intresseorganisationer, näringsliv, myndigheter och arbetsmarknadens organisationer. Arbetet har bedrivits med stöd av arbetsgrupper inom Regeringskansliet, närmast berörda myndigheter och regionala aktörer. En särskild arbetsgrupp har bistått med ett analysunderlag för strategin. Analysunderlaget, Svenska territoriella förutsättningar och utvecklingstrender, finns att tillgå på Näringsdepartementets webbplats.

¹ Med regionala utvecklingsstrategier avses de regionala utvecklingsprogrammen, vilka i praktiken är strategier för länens utveckling.

1.1 Regional utvecklingspolitik, arbetsmarknadspolitik och Europeiska unionens sammanhållningspolitik

Regional utvecklingspolitik i Sverige

Alla delar av landet skall bidra till Sveriges tillväxt och hållbara utveckling. Den regionala utvecklingspolitiken är inriktad mot att skapa tillväxt, en hållbar utveckling och en god servicenivå för kvinnor och män i alla delar av landet. Politikens roll handlar främst om att förutse och förebygga strukturproblem samt att skapa förutsättningar för regional tillväxt och konkurrenskraft. Den långsiktiga tillväxten och välfärden behöver stärkas, inte minst med hänsyn till Sveriges demografiska utveckling. Åtgärderna inom politikområdet skall ha starkt och tydligt fokus på en långsiktig hållbar utveckling, vilket skall genomsyra allt utvecklingsarbete.

Tillväxten skapas på lokal och regional nivå, av människor i företag. Den regionala utvecklingspolitiken utgår från lokala arbetsmarknadsregioners funktionssätt för att skapa strukturella förutsättningar i såväl gles- och landsbygd, små och medelstora städer som i storstadsområden. Tätorter och gles- och landsbygd ses som sammanlänkade områden. Storstadsområdenas hållbara tillväxt främjas genom insatser inom såväl den regionala utvecklingspolitiken som den nationella storstadspolitiken.

Statens viktigaste roll är att skapa goda förutsättningar för en hållbar regional utveckling. Denna roll måste bli tydligare och samarbetet mellan myndigheter samt lokala och regionala företrädare måste förbättras.

Den regionala utvecklingspolitikens mål är *väl fungerande och hållbara lokala arbetsmarknadsregioner med en god servicenivå i alla delar av landet*. Åtgärder inom i princip samtliga politikområden är av betydelse för den regionala utvecklingen och för möjligheterna att uppnå målet för den regionala utvecklingspolitiken. Målet skall uppnås genom:

- En utvecklad styrning av statlig verksamhet.
- Tydligare regionalt utvecklingsansvar för vissa politikområden och en utvecklad helhetssyn.
- Tydlig ansvarsfördelning mellan stat och kommuner.
- Lärande och program som instrument för utveckling.
- Regionala jämförelser som drivkraft för förändring.
- Samverkan med EG:s struktur- och regionalpolitik.
- Riktade åtgärder.

Arbetsmarknadspolitiken i Sverige

Det övergripande målet för arbetsmarknadspolitiken i Sverige är att bidra till en väl fungerande arbetsmarknad. Genom att bryta utanförskapet på arbetsmarknaden, skapa fler jobb och fler företag och även göra det mer lönsamt att arbeta kan välfärden säkras. Arbetslinjen skall tydliggöras i arbetslöshetsförsäkringen genom förändringar i ersättningen och villkor i

försäkringen. Utformningen av arbetslöshetsförsäkringen påverkar hur arbetsmarknaden fungerar. Arbetslöshetsförsäkringen skall vara en omställningsförsäkring. Sjukförsäkringen skall ha som mål att bevara tryggheten för den som drabbas av sjukdom eller gör sig illa och samtidigt ge motiv och möjlighet att återgå till arbete.

Det skall bli enklare och mindre kostsamt att anställa. Insatser införs för att underlätta för dem som under lång tid inte har arbetat att komma tillbaka till arbete. Kostnader för att anställa ungdomar skall sänkas. Det är även angeläget att sänka arbetsgivaravgiften i vissa tjänstebranscher. Sveriges företagsklimat skall förbättras och det skall bli mer lönsamt att driva företag.

Europeiska unionens sammanhållningspolitik

Europeiska unionens sammanhållningspolitik har som mål att bidra till ekonomisk och social sammanhållning inom EU. Den syftar till att minska regionala skillnader och ojämlikhet mellan människor. Dess främsta instrument är strukturfonderna, som omfattar drygt en tredjedel av EU:s budget.

Med utgångspunkt i sammanhållningspolitikens mål, den reviderade Lisabonstrategins prioriteringar och behovet av en tematisk och territoriell inriktning har Europeiska Rådet beslutat om tre mål för sammanhållningspolitiken för perioden 2007–2013: *Konvergens, Regional konkurrenskraft och sysselsättning samt Territoriellt samarbete*. Sveriges regioner kommer under perioden att tilldelas medel för insatser inom det andra målet *Regional konkurrenskraft och sysselsättning* samt under det tredje målet *Territoriellt samarbete*.

- Målet *Regional konkurrenskraft och sysselsättning* (som ersätter nuvarande mål 2 och mål 3) syftar till att förutse och främja ekonomiska förändringar genom ett begränsat antal prioriteringar under rubrikerna innovation och kunskapssamhälle, tillgänglighet, miljö och riskförebyggande samt fler och bättre jobb. Målet finansieras under kommande programperiod av de två strukturfonderna, Europeiska regionala utvecklingsfonden och Europeiska socialfonden.
- Målet *Territoriellt samarbete* är en vidareutveckling av det s.k. gemenskapsinitiativet Interreg. Målet är att främja ökad integration och samarbete mellan regioner för att bidra till utveckling av EU:s regioner. Genomförandet kommer att ske genom tre programtyper: gränsregionala, transnationella och interregionala program.

För att bidra till att uppnå en ökad effektivitet för sammanhållningspolitiken behövs en tydligare koncentration av insatser med syfte att uppfylla målen i Lissabonstrategin.

Den europeiska sammanhållningspolitiken skall präglas av ett decentraliserat genomförande, med utgångspunkt i lokala, regionala och nationella strategier. Ett effektivt genomförande av politiken är beroende av ett nära samarbete i ett brett partnerskap av aktörer i planering och genomförande av programmen samt ett ökat samspel mellan lokal, regional, nationell och europeisk nivå.

Europeiska strategiska riktlinjer för sammanhållning

Ett led i att stärka den strategiska ansatsen i det framtida strukturfondsarbetet är införandet av Europeiska strategiska riktlinjer för sammanhållning. Strukturfondsförordningarna utgör det regelverk som ligger till grund för innehållet i de Europeiska strategiska riktlinjerna och anger vilka insatser som är möjliga i medlemsstaterna. Riktlinjerna skall bidra till att insatser i unionens regioner koncentreras där behoven är störst samt att de på ett tydligare sätt skall bidra till att uppfylla målen i Lissabonstrategin. De skall även öka samstämmigheten mellan EU:s mål och nationella, regionala och lokala strategier.

Riktlinjerna utgör ett flexibelt ramverk som är vägledande för medlemsstater och regioner vid utformningen av nationella och regionala program. Riktlinjerna omfattar samtliga tre mål för EU:s sammanhållningspolitik och pekar ut tre övergripande prioriteringar för sammanhållning under perioden 2007–2013. Sverige omfattas endast av två av dessa mål och samtliga riktlinjer är inte relevanta ur ett svenskt perspektiv. I *bilaga 3* återges rådets beslut om gemenskapens strategiska riktlinjer för sammanhållningen i sin helhet.

Europeiska strategiska riktlinjer för sammanhållning

- **Att göra Europa och dess regioner mer attraktiva att investera och arbeta i**
 - Att utvidga och förbättra transportinfrastrukturen
 - Att förstärka synergieffekterna mellan miljöskydd och tillväxt
 - Att ta itu med Europas intensiva användning av traditionella energikällor
- **Att skapa tillväxt genom förbättrad kunskap och innovation**
 - Att öka och förbättra investeringarna i forskning och teknisk utveckling
 - Att underlätta innovation och främja entreprenörskap
 - Att främja ett informationssamhälle för alla
 - Att förbättra tillgången till finansiering
- **Fler och bättre jobb**
 - Att få in fler och behålla fler människor i arbete och modernisera de sociala trygghetssystemen
 - Att förbättra arbetstagares och företags anpassningsförmåga och flexibiliteten på arbetsmarknaden
 - Att öka investeringarna i humankapital genom förbättrad utbildning och kompetensutveckling
 - Förvaltningens förmåga
 - Att bidra till att arbetskraftens hälsa upprätthålls

En av sammanhållningspolitikens främsta styrkor ligger i dess möjlighet att anpassa insatser till särskilda geografiska förutsättningar. Territoriell sammanhållning kompletterar ekonomisk och social sammanhållning, med målet att åstadkomma en balanserad utveckling genom att reducera skillnader i utveckling, och ger sektorspolitiken en geografisk dimension. Prioriterade områden i riktlinjerna är städer, för deras bidrag till tillväxt och sysselsättning, samt diversifiering av ekonomisk aktivitet på lands-

bygden. Samtidigt anges att sammanhållningspolitiken kan spela en viktig roll för att förbättra situationen i de yttersta randområdena, arktiska regioner, glest befolkade regioner och bergsregioner.

Sveriges handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning 2006–2008

Målen för den framtida sammanhållningspolitiken har anpassats till målen i Lissabonstrategin och de integrerade riktlinjerna för tillväxt och sysselsättning som antogs av stats- och regeringscheferna i samband med revideringen av Lissabonstrategin i mars 2005. Som en följd av revideringen skall varje medlemsstat i ett första steg utarbeta ett handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning för perioden 2006–2008 som visar på hur de skall bidra till att uppfylla Lissabonstrategins mål.

Den 28 november 2006 överlämnades Sveriges reviderade handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning 2006–2008 till riksdagen och Europeiska kommissionen. I handlingsprogrammet presenteras regeringens politik som skall lägga grunden för en långsiktig hållbar ekonomisk utveckling, skapa utrymme för ökad välfärd samt möta kommande utmaningar. Programmet redovisar ett stort antal åtgärder för att förverkliga denna politik.

Den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013 kompletterar det svenska handlingsprogrammet genom att identifiera prioriteringar och riktlinjer för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning, vilka även skall bidra till att uppfylla målen i Lissabonstrategin.

Regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning ur ett hållbarhetsperspektiv

Hållbar utveckling är ett övergripande strategiskt mål både för EU och Sverige. Sedan 1999 är hållbar utveckling ett övergripande mål i EU:s fördrag, och 2001 antogs EU:s första strategi för hållbar utveckling. En reviderad EU-strategi för hållbar utveckling antogs vid Europeiska rådets möte i juni 2006. Den nya strategin är ambitiös med konkreta mål och åtgärder på sju huvudområden. Den bör kunna föra EU:s hållbarhetsarbete påtagligt framåt under de närmaste åren.

Regeringen avser att stärka det svenska arbetet med hållbar utveckling och därvid tillsätta en hållbarhetskommision. Hållbarhetskommisionen skall bl.a. se över vilka effektiviseringar och moderniseringar av organisation, regelverk och styrmedel som behöver göras för att underlätta arbetet mot ett hållbart samhälle och skapa miljödriven tillväxt och för att undvika att samhället motverkar goda initiativ från individer och företag.

Hållbar utveckling är inte ett statiskt tillstånd som en gång för alla kan definieras. Det är en förändringsprocess, en utveckling i hållbar riktning, där varje region måste hitta sin väg utifrån sina förutsättningar. Det är inte en nationell uppgift att styra hur regionerna väljer att förverkliga

visionen om en hållbar regional utveckling. Det är den regionala nivån som har kunskapen om vilka insatser och prioriteringar som är de optimala för att vända ohållbara trender, förändra ohållbara strukturer och underlätta för en hållbar utveckling i respektive region. Att främja en hållbar regional utveckling innebär att prioritera lösningar som ger synergieffekter mellan de ekonomiska, sociala och miljömässiga dimensionerna samtidigt som balanserade avvägningar mellan motstående intressen och konflikter mellan de tre dimensionerna måste göras. Med en fungerande sektorssamordning kan de för samhället bästa helhetslösningarna identifieras.

2 Strategisk inriktning, prioriteringar samt riktlinjer för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning

Strategisk inriktning och prioriteringar

Utifrån de möjligheter och utmaningar som Sverige och landets regioner står inför identifierar regeringen följande nationella strategiska prioriteringar för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning: *Innovation och förnyelse, Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud, Tillgänglighet samt Strategiskt gränsöverskridande samarbete*. Härutöver måste de territoriella förutsättningarna generellt beaktas. Områden som de gleset befolkade områdena i norra Sverige samt storstäderna kräver särskild uppmärksamhet.

Prioriteringarna i den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning skall vara vägledande för regionalt utvecklingsarbete i Sverige. De omfattar alla regioner, men skall anpassas till regionala och lokala förutsättningar. Prioriteringarna skall ligga till grund för myndigheternas medverkan i arbetet med regionala utvecklingsstrategier, regionala tillväxtprogram och strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning.

Strategins prioriteringar är tvärssektoriella och förutsätter en ökad sektorssamordning. Myndigheternas ansvar ligger i att, med utgångspunkt i nationella mål och prioriteringar, samverka kring regionala behov och prioriteringar. Ett väl fungerande sektorsövergripande samarbete leder till att mervärdet av regionala, nationella och europeiska insatser ökar, samtidigt som myndigheterna bättre uppfyller målen för sina verksamheter. Detta bör bidra till ökad effektivitet, bättre måluppfyllelse och resursutnyttjande, både på nationell och på regional nivå.

Den nationella strategin kommer att vara vägledande för det fortsatta arbetet med regionala tillväxtprogram. De regionala tillväxtprogrammen omfattas av prioriteringarna i den nationella strategin. De möjligheter som finns att förstärka och samordna insatser och genomförande av både regionala tillväxtprogram och strukturfondsprogram skall aktivt tas tillvara. En samordning bör bl.a. ta hänsyn till att strukturfondsprogrammen

och de regionala tillväxtprogrammen delvis har olika geografiska utgångspunkter.

Riktlinjer

Inom ramen för prioriteringarna är en tydlig koncentration av insatser och resurser i strukturfondsprogrammen nödvändig. Inom respektive prioritering har ett antal riktlinjer för programmen identifierats. De överensstämmer inom relevanta områden även med riktlinjerna i Sveriges handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning och de Europeiska strategiska riktlinjerna för sammanhållning².

Riktlinjerna utgör ramen för genomförandet av sammanhållningspolitiken och erbjuder en meny, ur vilken ett urval skall göras i samband med framtagandet av de åtta regionala strukturfondsprogrammen för regional konkurrenskraft och sysselsättning. Det nationella strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning kommer att omfatta samtliga riktlinjer inom ramen för prioriteringen *Kompetensförsörjning och Ökat arbetskraftsutbud*.

2.1 Innovation och förnyelse

Den regionala konkurrenskraften skall stärkas genom att öka förmågan till innovation och förnyelse. Regeringen lyfter fram *Innovativa miljöer och Entreprenörskap* som särskilt viktiga insatsområden.

I den allt snabbare utvecklingen i omvärlden är en god förmåga till innovation och förnyelse avgörande för regional konkurrenskraft och entreprenörskap. Därför fodras bra förutsättningar för att Sverige ska vara ett innovativt, företagsamt och konkurrenskraftigt land. Entreprenören och företagaren spelar en avgörande roll för nya innovationer och tillväxt. Företagaren är beroende av en omgivning på lokal, regional och nationell nivå som stimulerar innovation, förnyelse och entreprenörskap.

Ett effektivt samspel mellan forskning, näringsliv, offentlig sektor och politiska institutioner är centralt för fungerande innovativa miljöer. Landets gemensamma kunskapsresurser behöver utvecklas och omsättas i nya produkter och arbetstillfällen. Detta förutsätter ett engagemang från många aktörer i det svenska samhället.

Innovativa miljöer

Företagens investeringar blir allt mer internationellt rörliga och lokaliserar till regioner och länder med de bästa förutsättningarna. För att företagen skall kunna anpassa sig till en allt mer hårdnande internationell konkurrens måste de utveckla nya produkter, tjänster och produktionsmetoder. Det fodras åtgärder av flera slag för att stärka företagens möjligheter

² I anslutning till riktlinjerna anges de riktlinjer i Sveriges handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning (NRP) samt de europeiska strategiska riktlinjerna (CSG) som dessa överensstämmer med. Se boxar under respektive prioritering.

till förnyelse och tillväxt. I detta sammanhang är utveckling av starka innovationsmiljöer centralt. Starka innovationsmiljöer skapar inte bara förutsättningar för att dra till sig utländska investeringar och internationell kompetens, utan är även avgörande för att stärka förnyelse och konkurrenskraft i företagen.

Ett företags innovationsförmåga ökar om en fungerande kunskapsöverföring och ett samspel med andra företag och organisationer kommer till stånd. Innovationer uppstår sällan som isolerade händelser, utan i samspel mellan flera aktörer. Innovativa miljöer ses alltmer som en grundförutsättning för att innovationer, innovationssystem och kluster dels skall komma till stånd, dels spridas och utvecklas. De lokala och regionala nivåernas betydelse för utvecklingen av innovationssystem och kluster är stor. Sveriges innovativa förmåga är redan mycket stark och de främsta utmaningarna är att tillvarata den fördelen fullt ut samt utveckla den.

En regions förmåga att utveckla innovationer beror inte endast på hur väl de ingående institutionerna och aktörerna agerar, utan framför allt på hur väl de interagerar med varandra. Ett sådant samspel är av största vikt för att utveckla regionala innovationsmiljöer till nytta för utveckling av innovationssystem och kluster. Regionernas förmåga att samspela med omvärlden – såväl nationellt som internationellt – bör främjas, som ett led i att utveckla innovativa miljöer. Genom att främja fler och fördjupade samarbeten över nationsgränserna kan de regionala innovationsmiljöerna få tillgång till en större kritisk massa av aktörer och kompetens och därigenom stärka innovationsförmågan.

En ökad grad av specialisering är nödvändig för att utveckla innovationsförmågan och därmed konkurrenskraften hos företag och regioner. En sådan inriktning innebär en möjlighet att bygga vidare på regionernas komparativa fördelar. Behovet av specialisering omfattar även storstadsregionerna, även om dessa kan utveckla specialiseringar inom fler områden än vad små och medelstora regioner kan. I de små och medelstora regionerna är behovet än mer uttalat. En ökad specialisering påverkar samtidigt den regionala sårbarheten och fordrar därför ett samspel med andra insatser som skapar bättre förutsättningar att möta snabba struktur- och omvandlingar. En ökad specialisering utifrån regionala förutsättningar och prioriteringar bör också utvecklas i ökat samspel och i dialog med nationella prioriteringar för att underlätta en kraftsamling på svenska profilområden.

En prioriterad uppgift för att öka innovationsförmågan i näringslivet är att skapa förutsättningar för att öka företagets förmåga att utveckla nya attraktiva produkter och tjänster med höga förädlingsvärden, som kan introduceras på marknaden. Kompetensutvecklande insatser som stödjer marknadsanpassad produkt- och tjänsteutveckling, hållbara och effektiva produktionsprocesser samt ökat affärskunnande hos små och medelstora företag bör prioriteras. Metoder som förbättrar kunskapsöverföring inom näringslivet samt mellan näringsliv och universitet och högskola bör utvecklas och förstärkas. Framsteg på detta område är särskilt viktigt i regioner som saknar den täthet som fordras för en naturlig och effektiv

kunskapsöverföring inom näringslivet. Det handlar även om att öka kommersialiseringen av forskningsresultat och idéer. Det svenska innovationssystemet har fortfarande en bristande förmåga att omsätta högkvalitativa forskningsresultat och patent i nya och växande företag. Forskningen måste i högre utsträckning resultera i företagande och arbetstillfällena. De små och medelstora företagen är särskilt viktiga i detta avseende. Det handlar inte minst om att organisera innovativa miljöer så att de, exempelvis i form av ett kluster, kan synliggöras och exponeras för nationella och internationella intressenter.

Den tidigare regeringen utarbetade tillsammans med företrädare för näringsliv, fackföreningar och myndigheter strategiska utvecklingsprogram inom några nyckelområden där Sveriges konkurrenskraft och ledande position kunde bevaras och utvecklas. Branscherna är fordonsindustrin, skog och träindustrin, metallurgi, IT/Telekom, läkemedel/bioteknik/medicinteknik samt flyg- och rymdindustrin. Strategierna innehåller bl.a. åtgärder för att främja forskning och utveckling, insatser för att säkerställa god kompetensförsörjning till näringslivet samt åtgärder som stimulerar företagsutveckling i små och medelstora företag, bl.a. underleverantörer.

Om de svenska småföretagen skall kunna hävda sig i konkurrens med betydligt större företag på den internationella marknaden krävs en ökad samverkan emellan för att klara höga volymkrav, men även för att kunna erbjuda en högre grad av flexibilitet än deras större konkurrenter. Genom att utnyttja och utveckla avancerad IT-användning kan många, särskilt små, företag gå samman i aktiva samarbeten inom bl.a. FoU, tillverkning, marknad och försäljning. Sådana IT-baserade företagsnätverk kan samarbeta såväl lokalt eller regionalt som över hela landet. Företagsnätverk med nationell utbredning kan utgöra drivkrafter för innovativa miljöer, kluster och entreprenörskap på lokal och regional nivå.

Naturmiljöer, kultur och kulturarv har fått ökad betydelse för regioners innovativa utveckling och konkurrenskraft. Det är även viktigt att bredda näringslivsbasen bl.a. genom att tillvarata naturmiljöer, kultur och kulturarv i utvecklingen av innovativa miljöer. Attraktiva livsmiljöer skapar förutsättningar för regional konkurrenskraft och sysselsättning. Utveckling av naturmiljöer, kultur och kulturarv bidrar till en regions utveckling och attraktivitet. Det bidrar också till den livsmiljö som är nödvändig för att invånarna i en region skall kunna bo, arbeta och må bra i sin närmiljö. Genom att öka kompetensflödet mellan natur, kultur samt kulturarv och regionens näringsliv skapas goda förutsättningar för innovativa och attraktiva miljöer med nytänkande vilket främjar sysselsättning och tillväxt både vad gäller upplevelseinriktad verksamhet kreativa näringar liksom mer traditionella tillverknings- och tjänstenärings. Här kan även en ökad samverkan mellan berörda myndigheter och länsföreträdare utvecklas. Den nationella strategin kan vidare främja gemensamma insatser inom detta område. En attraktiv region med utvecklade natur-, kultur- och kulturarvsresurser bidrar med ett mervärde till näringsliv och främjar den regionala konkurrenskraften.

Entreprenörskap

Sverige har på många områden ett internationellt konkurrenskraftigt näringsliv. För framtiden är det väsentligt att denna konkurrensförmåga kan bevaras och utvecklas. För att åstadkomma detta behöver Sverige fler nya företag och fler växande företag.

Det finns ett nära samband mellan entreprenörskap och förnyelse. Därför är Sverige, för sin tillväxt och konkurrenskraft, beroende av att stimulera ett förbättrat klimat för entreprenörskap och företagande. För att upprätthålla en internationellt stark position för svenska företag och öka förnyelse i företag och regioner fordras att klimatet för entreprenörskap och företagande förbättras. Sverige skall bli ett av världens bästa länder att starta och driva företag i. Det ska vara attraktivt att starta företag oavsett ålder eller etniskt bakgrund. Den svenska konkurrensfördelen i en globaliserad ekonomi består i att producera varor och tjänster med ett högt kunskapsinnehåll. För att främja detta behövs ett bättre företagsklimat; det måste bli mer lönsamt och mindre krångligt att vara företagare.

Företagsklimatet i Sverige är generellt bra för stora och väletablerade företag, men klimatet för entreprenörskap kan förbättras. Att det i Sverige finns få företagare och få företag som växer visar att klimatet för entreprenörskap inte är tillräckligt bra. Tillväxtpotentialen i hela landet måste fullt ut tas tillvara så att människor kan starta företag oavsett var i Sverige de befinner sig.

Det finns ett tydligt samband mellan människors attityder till företagande och nyföretagande. Regioner med en mer positiv inställning till företagande uppvisar högre etableringsgrad. De lokala och regionala förutsättningarna för entreprenörskap och företagande varierar i landet. Näringslivsstruktur, traditioner, attityder och geografisk rörlighet är några exempel på förutsättningar som skiftar i landet. Det är därför inte oväntat att det finns stora regionala skillnader när det gäller nyföretagandet i Sverige. Nyföretagandet är särskilt viktigt i regioner med ett ensidigt och begränsat näringsliv. Skillnader återfinns även mellan kvinnor och mäns företagande. I Sverige driver färre kvinnor än män företag. Det finns en stor företagarpotential bland kvinnor. Fler kvinnor som startar och driver företag skulle ge Sverige en starkare ekonomisk utveckling. Det är därför angeläget att förstärka insatserna för att främja företagande bland kvinnor.

Sverige behöver fler entreprenörer, både kvinnor och män. Nyskapande och kreativitet behövs i alla delar av samhället – inom näringslivet, den offentliga sektorn, föreningslivet och skolan. Det entreprenöriella perspektivet bör få ett ökat genomslag inom flera samhällsområden och sektorer för att entreprenörskapet i Sverige skall stärkas. Det gäller inom bl.a. utbildningssektorn, forskningen, den offentliga sektorn och de politiska processerna. Utbildningssektorn spelar en viktig roll i arbetet med att främja entreprenörskap samt ge ökade kunskaper om företagande.

Tillgång till kapital är en grundförutsättning för etablering av nya företag och tillväxt i befintliga företag. Det finns brister i marknadens utbud av kapital och tillgången varierar mellan olika regioner. Det kan bl.a. bero på svårvärderade realsäkerheter i vissa regioner, t.ex. på grund av att andrahandsvärdet på fastigheter är lågt. Det kan också finnas skillnader i möjligheterna för kvinnor, ungdomar och personer med utländsk bakgrund att få tillgång till kapital. Vidare kan det även finnas skillnader i tillgång till kapital för finansiering i olika skeden. Den regionala utvecklingspolitiken och näringspolitiken omfattar ett flertal olika typer av insatser för att kompensera för marknadens brister i utbudet av kapital.

Regeringens principiella inställning är att det är angeläget att reducera användningen av direkta bidrag till företag. När behov av marknadskompletterande insatser finns bör främst former som innebär återbetalning av kapitalet användas. Regeringen anser dock att olika kapitalförsörjningsinsatser, med tonvikt på riskkapital, garantier och krediter, fortsatt skall kunna göras inom ramen för regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning.

De små och medelstora företagens efterfrågan på åtgärder relaterade till internationalisering har ökat markant. Denna efterfrågan bör mötas och den stora potential som ligger i företagens möjligheter till internationalisering måste tas tillvara. Information och rådgivning bildar en grund för att möta behovet. Den ökade tillgängligheten till exportrådgivning som nu finns i form av rådgivare i alla län utgör en naturlig utgångspunkt för en sådan ambition. Med detta följer även förutsättningar och behov av förbättrat samspel mellan exportrådgivarna och andra regionala aktörer såsom exempelvis ALMI Företagspartner AB, myndigheter, kommuner och näringslivsorganisationer.

Den potential som svenska kompetens- och profilområden med internationell konkurrenskraft har skall tillvaratas. Ett näringsliv med starka positioner på de utländska marknaderna ställer bl.a. krav på en ökad helhetssyn, där stödjande insatser i olika skeden bör samverka i större utsträckning. För att attrahera utländska investeringar samt skapa förutsättningar för ökad export finns det anledning att ytterligare utveckla och fördjupa samarbetet mellan aktörer inom den regionala utvecklingspolitiken, näringspolitiken och politiken för utrikeshandel, export- och investeringsfrämjande.

Omställningen till hållbara konsumtionsmönster- och produktionsmönster skapar möjligheter till nyföretagande, sysselsättning och export. Marknadspotentialen bedöms vara stor för lösningar som bidrar till att lösa utmaningar inom områden med koppling till både den sociala och miljömässiga dimensionen av hållbar utveckling. En långsiktig hållbar resursanvändning, i kombination med vidareförädling till högteknologiska produkter och tjänster, är centrala delar i att ta tillvara potentialen, i exempelvis naturresurser, i en region.

En annan intressant möjlighet är att utveckla produktion och användning av förnybar energi. Omställningen till ett mer hållbart energisystem kan

bidra till att stärka den regionala utvecklingen och kan även användas som en drivkraft för teknik-, produkt och tjänsteutveckling. Investeringar på dessa områden kan bidra till en tryggad och miljöanpassad energiförsörjning samtidigt som de kan ge utrymme för innovationer, nyföretagande och sysselsättning samt skapar nya exportmöjligheter.

Det finns en stor potential i att utveckla näringsverksamhet för inhemsk produktion, tjänsteföretag, konsumtion och för export baserad på en regions naturmiljöer, kultur och kulturarv. Bevarat, vårdat och utvecklat natur och kulturarv samt kultur bidrar till att skapa attraktiva miljöer för såväl boende, besökare som företag.

Turistnäringen har kommit att spela en allt viktigare roll för hållbar tillväxt i många regioner. En framgångsrik turistnäring genererar inte bara arbetstillfällen inom turistföretagen, utan leder även till viktig näringslivsutveckling, service och sysselsättning inom andra områden. Turism har särskilt stor betydelse för lands- och glesbygd med stora natur- och kulturvärden.

Riktlinjer för regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning

Innovativa miljöer

- Främja samarbete mellan FoU, näringsliv och offentlig sektor, utveckla initiativ för effektivare samspel inom innovationssystem och kluster.
- Stimulera internationellt kunskapsutbyte och samarbete mellan universitet, högskolor och näringsliv.
- Främja utveckling av regionala profilområden och specialisering.
- Tillvarata naturmiljöer, kultur och kulturarv i utvecklingen av innovativa miljöer.
- Stimulera innovationsförmågan i näringslivet genom att främja kunskapsutvecklingen hos främst små och medelstora företag.
- Förbättra företagets förutsättningar att ta del av kunskapsutvecklingen inom universitet, högskola och forskningsinstitut.
- Utveckla strukturer som stimulerar kunskapsöverföring mellan företag.
- Främja företagets förmåga att utveckla nya produkter och tjänster.
- Främja kommersialisering av forskningsresultat och idéer från universitet och högskola, näringsliv och andra aktörer.

Entreprenörskap

- Främja en gynnsam kultur för entreprenörskap och företagande.
- Främja insatser som underlättar nyföretagande.
- Utveckla strategiska samverkansformer mellan företag.
- Stödja företagets kapitalförsörjning där marknaden inte fungerar tillfredsställande.
- Underlätta utvecklingen av ett näringsliv med ökat internationellt affärsutbyte och stärkta positioner på de utländska marknaderna.
- Ta tillvara de möjligheter som ett hållbart utnyttjande av naturresurser skapar bl.a. genom att främja utveckling och ökad användning av förnybara energikällor.
- Använd omställningen till ett mer hållbart energisystem som en drivkraft för teknik-, produkt- och tjänsteutveckling.

- Stimulera en fortsatt utveckling av näringsverksamhet som baseras på naturmiljöer, kultur och kulturarv för att främja en socioekonomisk utveckling
- Stimulera en fortsatt utveckling av natur- och kulturturism.

Överensstämmer med riktlinjer i CSG³ 4.1.3, 4.2.1, 4.2.2, 4.2.4 och NRP⁴ 7,8, 10, 11, 14,15.

2.2 Kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud

Regeringen vill lyfta fram *Kompetensförsörjning* och *Ökat arbetskraftsutbud* som särskilt viktiga insatsområden för Europeiska socialfonden. Insatserna kan vara innovativa och transnationella.

I den globala kunskapsekonomin blir tillgången till kunskap och kompetens i bred bemärkelse en ytterst stark konkurrensfördel för regioner. Tillgången på arbetskraft med rätt kompetens är en förutsättning för att utveckling av näringsliv och annan verksamhet inte skall hämmas. Det livslånga lärandets betydelse ökar genom den ständiga förnyelsen av produktion, teknik och kunskap som kräver att arbetstagare fortlöpande uppgraderar kunskaperna i sitt yrkesverksamma liv. För att detta skall bli möjligt är en kontinuerlig kompetensutveckling i arbetslivet nödvändig. Väl avvägda insatser, avstämda mot de kompetensbehov och den efterfrågan som arbetslivet kan dokumentera, möjliggör hög tillväxt och stimulerar också nyföretagande.

Det är viktigt att så många som möjligt som tillhör den arbetsföra befolkningen erbjuds möjlighet att skaffa sig den kompetens som krävs för att få eller behålla ett jobb. Vidare är det väsentligt att Sverige har en arbetsmarknad som fungerar för alla, där alla kan känna sig delaktiga oavsett t.ex. etniskt ursprung, där kvinnor och män deltar på samma villkor, där de äldre ges en möjlighet att stanna kvar till pensionsålder så att deras arbetslivserfarenhet och kompetens tas tillvara och där de unga har en möjlighet att bli etablerade på arbetsmarknaden.

De utmaningar som Sverige står inför, tillsammans med många andra länder inom EU, är dels de demografiska förändringarna med allt färre som skall försörja fler, dels globaliseringens ökande tryck på förändring. Europeiska rådet har i sina rekommendationer till Sverige bl.a. understrukit vikten av att Sverige;

- fortsätter arbetet med att främja arbetsinriktade lösningar och förbättra arbetsvillkoren så att antalet sjukskrivna fortsätter minska,
- bättre integrerar svaga grupper på arbetsmarknaden såsom invandrare och ungdomar för att ta tillvara den arbetskraftspotential som de utgör, och
- undanröjer hinder för ett eventuellt kunskapsgap mellan efterfrågan och utbud på arbetskraft.

Den svenska regeringen delar dessa slutsatser.

³ Europeiska strategiska riktlinjer för sammanhållning 2007–2013

⁴ Sveriges handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning

Europeiska socialfonden skall under programperioden 2007–2013 bidra till att uppnå den svenska regeringens mål om ett ökat arbetskraftsutbud och ett ökat antal arbetade timmar, och därmed också bidra till EU:s målsättning om att bli världens mest dynamiska och kunskapsintensiva ekonomi där alla känner sig delaktiga. Vidare skall den även bidra till att utveckla metoder för att öka arbetskraftsdeltagandet i grupper som står långt från arbetsmarknaden. Det är även nödvändigt ur ett omställningsperspektiv att arbeta förebyggande genom att skapa adekvat kompetensutveckling redan innan individer blir sjuka eller arbetslösa.

Kompetensförsörjning

Utbildningssystemet och tillgång till kompetensutvecklande insatser för anställda och arbetslösa, som ett led i det livslånga lärandet, är av avgörande betydelse för den ekonomiska tillväxten, produktiviteten och sysselsättningen på lång sikt. Det livslånga lärandet förutsätter en kontinuerlig samverkan mellan utbildningssystemet, däribland högskolorna, och det omgivande samhället, så att arbetsmarknadens behov och individers efterfrågan kan matchas. En internationellt sett god högre utbildning är inte bara ett mål för enskilda lärosäten utan även för regioner. Rörligheten bland forskare och studenter är en del av den globala ekonomin. Svenska högskolor och universitet är därför fortsatt aktiva för att dra till sig utländska studenter och forskare.

De kortare yrkesinriktade utbildningarna liksom den kvalificerade yrkesutbildningen fortsätter att vara efterfrågade från såväl arbetsliv som enskilda individer och är av stor betydelse för regional utveckling. Utbudet av olika utbildningsformer och inriktningar ger den enskilde möjligheter att finna de alternativ som bäst passar henne eller honom. Den fysiska infrastrukturen för vuxnas lärande är betydelsefull för tillväxt. Tillgång till olika slag av lärande miljöer t.ex. den ordinarie arbetsplatsen, ett lärcentrum, eller olika former av arbetsmarknadsutbildning, är viktiga förutsättningar för vuxnas lärande.

Regeringen anser att det är viktigt att de regionala skillnader som finns i övergångsfrekvenser mellan gymnasieskola, universitet och högskola och utbildningsnivåer minskar samt att regionerna bidrar till regeringens mål att Sverige skall bli en ledande kunskapsnation. Utvecklingen visar att kvinnor, i större utsträckning än män, har breddat sina utbildnings- och yrkesval.

I många avseenden har Sverige redan idag en väl utbildad arbetskraft, men den snabba teknikutvecklingen kräver att de som redan är sysselsatta ständigt kompetensutvecklas för att de svenska företagen inte skall tappa mark. Sådan kompetensutveckling är i första hand inte ett offentligt åtagande men offentlig finansiering kan i vissa fall vara motiverad.

Erfarenheterna från mål 3-programmet under programperioden

2000–2006 visar på ett stort intresse för att få en analys gjord av vilken typ av kompetensutveckling som behövs för det enskilda företags sysselsatta. Att omsätta detta till att också genomföra de kompetensutvecklande insatserna har i många fall inte varit lika lätt att uppnå. Det är av yttersta vikt att det behov av kompetensutveckling som identifierats också tillgodoses.

För den sysselsatte kan det handla om att förvärva nya kunskaper för att kunna åta sig mer utmanande arbetsuppgifter eller kunskaper för att kunna utföra sitt nuvarande jobb på ett mer effektivt sätt. Det kan också handla om att utbilda s.k. nyckelpersoner i företaget om hur man skall kunna minimera alla typer av diskriminering på grund av etnicitet, kön, ålder, funktionshinder etc. Att öka den interna rörligheten inom företag, myndigheter och organisationer blir ett viktigt inslag och en målsättning för denna prioritering. Det är även viktigt att öka rörligheten och kompetensflödet mellan olika sektorer i syfte att främja innovation och konkurrenskraft.

Ökat arbetskraftsutbud

Stora delar av den vuxna befolkningen i arbetsför ålder står utanför arbetsmarknaden eller arbetar mindre än de skulle vilja. Sammanlagt rör det sig om över en miljon människor – både kvinnor och män. För att bryta utanförskapet är det viktigt att arbetsviljan hos alla som vill och kan arbeta tas till vara. Många står utanför arbetskraften i dag. Därför måste fler i arbetsför ålder arbeta, och i genomsnitt också arbeta mer. Det är inte enbart de öppet arbetslösa som utgör potentiell arbetskraft. Det finns många människor som både vill och kan arbeta, men som av olika skäl inte sökt arbete enligt de kriterier som definierar öppen arbetslöshet.

Även bland de sjukskrivna finns stora grupper som anger att de skulle vilja arbeta mer om vissa villkor på arbetsplatsen var uppfyllda. Personer i sjuk- och aktivitetsersättning (SA, f.d. förtidspension) är också en grupp som kan utredas om de är en möjlig arbetskraftsreserv. Ungdomars utanförskap har ökat särskilt mycket.

Kärnan i regeringens ekonomiska politik och därmed också i arbetsmarknadspolitiken är att skapa förutsättningar för att fler människor slussas in tidigare på arbetsmarknaden, fler i arbetsför ålder arbetar och att allt färre lämnar arbetsmarknaden i förtid. Regeringen kommer att föra en aktiv förnyelsepolitik som ger alla delar av landet möjlighet att växa och utvecklas av egen kraft. Människors möjlighet att ta egna initiativ och förändra sina liv med egna ansträngningar skall öka.

Arbetslinjen måste återupprättas. Det skall bli mer lönsamt att arbeta och enklare att anställa. Trösklarna in till arbetsmarknaden måste sänkas och en ökad arbetsinsats och/eller ett större ansvarstagande skall belönas. Det måste bli lättare att hitta rätt anställning och den som drabbas av arbetslöshet skall erbjudas stöd i syfte att snabbt komma tillbaka till arbete. En politik för fler jobb måste i grunden bygga på att samhället kan pro-

ducera mer varor och tjänster. Företagsklimatet måste förbättras inte minst för små- och medelstora företag.

Arbetsmarknadspolitiken måste effektiviseras och arbetslinjen tydliggöras så att ökade resurser kan säkerställas för matchningen mellan arbetsökande och lediga jobb. Den måste utformas så att den mer tydligt fungerar som ett smörjmedel på arbetsmarknaden. Arbetsmarknadspolitiken skall bidra till att människor så snabbt som möjligt kan gå från ett arbete till ett annat, eller från arbetslöshet till ett arbete på den reguljära arbetsmarknaden.

Den viktigaste uppgiften för arbetsförmedlingen skall vara att matcha arbetsökande med lediga jobb i stället för att förmedla arbetsmarknadspolitiska program. En förutsättning är emellertid att det finns en dynamisk arbetsmarknad i grunden och att antalet jobb ökar. Regeringens breda jobbprogram är en bärande del i den ekonomiska politiken.

Omläggningen till en ny arbetsmarknadspolitik med ett tydligare fokus på jobb och effektiva insatser för dem som står allra längst från arbetsmarknaden innebär stora förändringar av både omfattningen och sammansättningen av de arbetsmarknadspolitiska programmen.

Situationen på arbetsmarknaden för personer med utländsk bakgrund är mycket bekymmersam. Regeringen avser att återkomma med åtgärder för att påskynda arbetsmarknadsinträdet för personer med utländsk bakgrund, t.ex. lärlingsintroduktion.

Det nationella strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning skall bidra till att uppnå aktuella målsättningar och utvecklingsområden i de nationella handlingsprogrammet för tillväxt och sysselsättning.

Det nationella strukturfondsprogrammet skall inriktas på insatsområden för kompetensförsörjning och ökat arbetskraftsutbud samt ta sin utgångspunkt i följande riktlinjer.

Riktlinjer för det nationella strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning

Programmet kommer att omfatta samtliga riktlinjer nedan.

- Främja sådan kompetensutveckling som säkerställer en omställning av redan sysselsatta så att de inte riskerar arbetslöshet på grund av att de inte har efterfrågad kompetens.
- Underlätta för personer som står långt ifrån arbetsmarknaden att träda in och stanna kvar på arbetsmarknaden genom otraditionella insatser.
- Förebygga och motverka diskriminering och utestängning på arbetsmarknaden.
- Förebygga långtidssjukskrivningar och underlätta en återgång till arbete för personer som är eller har varit långtidssjukskrivna genom innovativa insatser.

Överensstämmer med riktlinjerna i CSG 4.3.1, 4.3.2 och NRP 17, 18, 19, 21, 23 och Europaparlamentets och rådets förordning (EG) nr 1081/2006 artikel 3 (nr 1081/2006 artikel 3.

2.3 Tillgänglighet

För att uppnå regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning är ökad tillgänglighet något som bör eftersträvas, såväl inom landets gränser som till och från utlandet. Regeringen lyfter fram *Regionförstoring* och *Ett utvecklat informationssamhälle* som särskilt viktiga insatsområden.

Den globala tillgängligheten, och till viss del den europeiska, är för ett perifert land som Sverige naturligt låg, trots ett väl utbyggt transportsystem. För många av landets regioner är dock tillgängligheten till arbetsplatser, varuhandel, service och sociala kontakter förhållandevis god, trots långa avstånd. Väl fungerande och hållbara gods- och persontransporter, som förbättrar tillgängligheten för medborgare och näringslivet, är en förutsättning för en stärkt konkurrenskraft, både regionalt och nationellt. Genom utbyggnader av de nationella väg- och järnvägsnäten skapas goda förutsättningar för inomregional rörlighet lika väl som en bättre koppling till de europeiska kommunikationsnäten. I de norra delarna av landet, där ökad tillgänglighet inte uppnås enbart med förbättringar av väg- och järnvägsnäten, är flygförbindelser avgörande för ett effektivt samspel med omgivande regioner, såväl nationellt som internationellt.

Tillgänglighet uppnås inte enbart genom att bygga vägar eller bygga ut kollektivtrafiken, utan även genom att utveckla flexibla samverkansformer samt genom att överbygga administrativa hinder. En ökad tillgänglighet förutsätter därför ett väl fungerande samspel mellan bl.a. den fysiska samhällsplaneringen, arbetsmarknaden, och serviceverksamheter.

Informationssamhällets utveckling innebär att människor, oberoende av bostadsort, kan arbeta och ta del av offentliga och privata tjänster samt i övrigt delta i samhället. Det förutsätter ett utvecklat informationssamhälle i alla delar av landet, samt en stark hemmamarknad med kompetenta beställare och användare av IT. Användning och utveckling av produkter och innehållsbaserade tjänster förutsätter en effektiv och säker IT-infrastruktur med hög överföringskapacitet i alla delar av landet.

Regionförstoring

I ett glest befolkat land som Sverige, med många små lokala arbetsmarknadsregioner, innebär regionförstoring att dessa bättre knyts ihop. I större regioner förbättras även förutsättningarna för en mer differentierad arbetsmarknad och en ökad specialisering av näringsliv, arbetskraft och utbildning. Regionförstoring kan minska regioners sårbarhet, samtidigt som regioner kan uppnå en högre grad av specialisering, vilket är viktiga förutsättningar för konkurrenskraft. Det finns starka samband mellan ekonomisk tillväxt och regionförstoring.

Regionförstoring innebär inte enbart en vidgning av lokala arbetsmarknadsregioner, utan omfattar även exempelvis serviceregioner och utbild-

ningsregioner. Kvaliteten i den interaktion som finns inom de lokala arbetsmarknadsregionerna, dvs. människors och företags faktiska utnyttjande av de möjligheter till rörlighet och samspel som redan finns är lika viktig som geografisk förstoring av regioner. Regionförstoring är i hög utsträckning en process som drivs framåt av individer och företag och deras anpassningsförmåga. Det är en process som kräver helhetslösningar och sektorsövergripande åtgärder. De långa avstånden i Norrlands inland medför ett behov av andra lösningar än i övriga landet, åtgärder som bl.a. syftar till regionförstärkning eller förbättrad regionintegration.

Regionförstoring skall ske med minsta möjliga miljöbelastning och på jämställda villkor för kvinnor och män. Att människor bor och verkar i ett större område leder till ett ökat trafikflöde, vilket i sin tur ger ökad miljöpåverkan genom bl.a. klimatpåverkan, luftföroreningar och buller. Det är även viktigt att beakta kvinnors och mäns olika pendlingsmönster samt de skillnader som kan finnas i livs- och resmönster hos olika yrkesgrupper samt mellan människor med olika utbildningsbakgrunder.

Förutsättningarna för regionförstoring, samt för regionförstärkning, ges delvis av den offentliga sektorn bl.a. genom investeringar i infrastruktur, bostadsplanering, samordning mellan skilda planeringsprocesser, servicebudets inriktning och lokalisering samt kollektivsystemets utformning. För att regionförstoring skall utvecklas hållbart är det viktigt att kopplingen mellan trafikering och infrastrukturåtgärder fungerar väl. Transportlösningar som kan möta det alltmer kunskapsinriktade samhällets logistiska krav på godstransporter och krav på utvecklade persontransporter bör främjas. En sådan lösning är en utbyggd regional tågtrafik.

I takt med att den regionala utvecklingen sätts in ett större sammanhang gör regeringen bedömningen att samordningen mellan skilda planeringsprocesser, såsom regional utveckling, infrastrukturplanering och bostadsförsörjning, får en ökad betydelse. Det bör bl.a. leda till att trafikslagen kompletterar varandra och därmed fungerar effektivt över kommun-, läns- och nationsgränser. Trafikslagen kan inte beaktas isolerat från varandra och kraven på transporterna kan inte enbart mötas med åtgärder inom varje trafikslag. Ett samspel mellan järnvägstrafik, vägtrafik, luftfart och sjöfart är nödvändigt och medför ökad effekt av de samlade satsningar som sker på transportsystemen. Knutpunkter som hamnar, godsterminaler och flygplatser är viktiga i detta sammanhang.

Effektiva och relevant prissatta transportkedjor är en förutsättning för att svensk exportindustri skall vara framgångsrik i den internationella konkurrensen. Det är därför viktigt att kontinuerligt arbeta för effektiva transportkedjor i EU. Det europeiska arbetet med att förbättra infrastrukturen sker inom ramen för TEN-T, de transeuropeiska transportnätverken, som omfattar vägar, järnvägar, flygplatser, hamnar, inre vattenvägar och sjömotorvägar. Inom nätverken finns 30 särskilt utpekade projekt. Tre av dessa berör Sverige: den fasta förbindelsen över Öresund (som färdigställdes 2000), den Nordiska triangeln och sjömotorvägarna på Östersjön.

Sveriges prioriteringar för vad som skall genomföras i den Nordiska triangeln utgår från prioriteringarna i den nationella långsiktiga planeringsramen för vägar och järnvägar 2004–2015. De flesta satsningarna för Sveriges del handlar om att förbättra tillgängligheten i och mellan storstäderna, genom exempelvis järnvägssatsningar som citytunneln i Malmö, Västkustbanan Malmö–Göteborg och vägutbyggnaden av E6 genom Bohuslän.

Sjömotorvägarna på Östersjön syftar till att effektivisera sjötransporterna genom utveckling av infrastruktur i form av exempelvis isbrytning, trafikinformationssystem, hamninfrastruktur och anslutningar till hamnar från både land- och sjösidan.

Ett utvecklat informationssamhälle

Informationstekniken är en genomgripande förändringskraft i samhälls-ekonomin. Den nya tekniken kortar avstånden både inom vårt land och mellan länder. Eftersom IT är ytterst viktig för Sveriges framtida konkurrenskraft skall den vara tillgänglig för alla. För att lyckas med detta är både infrastruktur och möjligheten att använda sig av tekniken viktiga faktorer att beakta.

Ett tillgängligt informationssamhälle med modern infrastruktur och samhällsnyttiga IT-tjänster kan förenkla vardagen och förbättra livskvaliteten för kvinnor och män, unga och gamla i alla delar av landet. En effektiv och säker IT-infrastruktur främjar regional utveckling genom att bl.a. bidra till att skapa förutsättningar för hållbar tillväxt i hela landet. En väl fungerande IT-infrastruktur är en avgörande förutsättning för näringsliv och boende i gles- och landsbygd. För vissa delar av landet kan en högre användning av IT-lösningar ibland kompensera långa avstånd till service eller till marknaden.

Det finns en gemensam nytta i att fler använder IT. Kommunikationen mellan människor förbättras och den stora förtjänsten i teknikens produktivets- och kvalitetsvinster kan först realiseras då informationssamhället inbegriper det stora flertalet. IT är idag en av de i särklass viktigaste faktorerna för att åstadkomma produktivetsutveckling och tillväxt, både i den offentliga och privata sektorn. Detta förhållande gäller oavsett var i landet offentliga organisationer och företag befinner sig.

För att uppnå en ökad tillgänglighet är utbygganden av IT-infrastruktur med hög överföringskapacitet avgörande. Bredbandsnät inom en stad eller en kommun, som vanligtvis ägs av kommunen eller kommunala bolag, kallas ofta stadsnät. Dessa nät har under senare år byggts ut och inneburit ytterligare en möjlighet för användarna att få tillgång till elektroniska tjänster. Att kommunerna i allt större utsträckning börjar se IT och bredbandsfrågorna som en integrerad del i samhällsplanering och samhällsutveckling skapar viktiga förutsättningar för den fortsatta ut-

vecklingen och utbyggnaden av IT-infrastrukturen och användningen av IT-verksamheten.

En ökad användning av IT kan bidra till innovationer och hållbar tillväxt. Mindre företag kan nå större och internationella marknader och många små företag upplever en ökad affärsnytta med IT-användning. Exempelvis kan möjligheten att få snabbare och bättre information om kommande internationella affärer inklusive de offentliga upphandlingarna inom EU öka väsentligt för företag som samarbetar i avancerade, aktiva IT-nätverk. IT kan även bidra till en hållbar tillväxt genom att erbjuda smarta, t.ex. energisnålare lösningar samt produkter och tjänster som syftar till att öka tillgängligheten för alla grupper i samhället. IT skall därför betraktas som en naturlig del av och viktigt verktyg för verksamhets- och samhällsutveckling. För detta krävs dels en ökad kunskap hos företagen, dels att det finns en tillgänglig infrastruktur att nyttja. Det är därför angeläget att stimulera och underlätta IT-användningen för mindre företag, såväl för deras egen utveckling som för efterfrågan på IT-sektorns kompetens och tjänster. Stöd till IT-kompetensutveckling i små och medelstora företag bör ges för att öka företagets användning av e-handel i syfte att öka konkurrenskraft, innovation och tillväxt. De satsningar som redan gjorts behöver förstärkas och i ökad utsträckning utformas efter de skilda behoven hos olika små och medelstora företag.

Riktlinjer för regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning

Regionförstoring

- Stärka kopplingen mellan trafikering och infrastrukturåtgärder.
- Utveckla samverkan mellan olika transportslag.
- Utveckla persontransporter som förbättrar tillgängligheten och ökar förutsättningar för regionförstoring.

Ett utvecklat informationssamhälle

- Stimulera och underlätta IT-användningen i små och medelstora företag.
- Utveckla produkter och tjänster, såväl privata som offentliga, som syftar till att öka tillgängligheten till, och nyttan av IT för människor och företag.
- Fullfölja bredbandsutbyggnad i gles- och landsbygd.

Överensstämmer med riktlinjerna i CSG 4.1.1, 4.2.3 och NRP 9,16.

2.4 Strategiskt gränsöverskridande samarbete

För att uppnå regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning är förmågan att utveckla funktionella arbetssätt och strukturer över nationsgränserna viktig och bör därför förstärkas. Ett strategiskt gränsöverskridande samarbete skall både komplettera och bidra till att uppfylla den nationella strategins prioriteringarna för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning.

Ett aktivt förhållningssätt till omvärlden är nödvändigt för att säkra en långsiktig regional konkurrenskraft, och förutsätter en förmåga att ut-

veckla strategiska samarbeten inom och över nationsgränserna. Samarbetena kan ta sig många olika former och grunda sig på en rad olika syften. Dessa anger samarbetets karaktär och geografi. De kan grunda sig på en geografisk närhet, men också på att regionerna delar viktiga utmaningar och möjligheter som är av mer tematisk karaktär. Regionala aktörer kan genom att utveckla ändamålsenliga gränsöverskridande samarbeten uppnå en kritisk massa och kompletterande kompetenser inom viktiga utvecklingsområden, såsom arbetsmarknad, forskning, utbildning, innovationsmiljöer osv. En annan viktig målsättning med samarbetena är att utveckla robusta samarbetsstrukturer som klarar att ta sig an viktiga problemställningar av gränsöverskridande karaktär. Exempel på områden där samarbete behöver intensifieras är transportlösningar och miljöproblematiken i Östersjöregionen.

De gränsöverskridande samarbetena på regional nivå måste ses i sitt sammanhang. Ett enskilt regionalt gränsöverskridande samarbete utgör endast en delmängd av den större struktur som finns för samarbete i ett givet geografiskt eller tematiskt område. Regionala och nationella initiativ kan ömsesidigt stärka varandra och bidra till en högre grad av måluppfyllelse. Detta kräver en god dialog mellan den lokala, regionala och nationella nivån om det gränsöverskridande samarbetet. Funktionella arbetsätt, strukturer och program behöver utvecklas för att regionerna på ett effektivt sätt skall kunna arbeta med frågor av gränsöverskridande och transnationell karaktär. Det är viktigt att regionala prioriteringar och insatser beaktar relevant nationell politik, och vice versa, så att en tydlig ömsesidig nytta uppstår. De analyser och strategiska överväganden som ligger till grund för de regionala utvecklingsstrategierna skall även styra gränsöverskridande arbete.

Ju mer invånarna i gränsregionerna rör sig över gränserna desto snabbare kommer det gränsregionala samarbetet att utvecklas. Förutom invånarna och företagen i gränsregionen har alla aktörer – på nationell, regional och lokal nivå – en viktig roll i att främja denna utveckling. Det kan t.ex. ske genom mer anpassade lagar, ökade insikter på regional och lokal nivå och förbättrad gränsöverskridande infrastruktur. Den sedan länge etablerade fria rörligheten av arbetskraft i Norden är ett bra exempel. Arbetet med att avveckla och informera om skillnader i regelverk som försvårar samverkan över gränserna bör intensifieras. De arbetsmetoder som används vid Gränsetjänsten i Morokulien för att avveckla gränshinder mellan Sverige och Norge bör utvecklas och spridas.

Riktlinjer för gränsöverskridande och transnationella program

- Minimera gränshinder för gränspendlare och näringsliv med gränsöverskridande verksamhet.
- Främja gränsöverskridande nätverkssamverkan mellan företag.
- Utveckla gränsöverskridande samverkanslösningar för att öka tillgången till viktiga samhällsfunktioner.
- Främja fördjupat samarbete över nationsgränser för att stärka innovativa miljöer.
- Bidra till att förbättra kommunikationer mellan de nordiska storstadsregionerna.

- Främja satsningar på sjömotorvägar över Östersjön för att effektivisera transporterna inom EU och stärka perifera regioners tillgänglighet.
- Främja samarbete över nationsgränser för ett hållbart och innovativt nyttjande och utveckling av naturresurser, kultur och kulturarv.
- Främja fördjupat samarbete kring miljöproblematiken i Östersjön och Nord-sjön.

2.5 Glest befolkade områden i norra Sverige och storstädernas förutsättningar

Utvecklingen de senaste åren visar att skillnaderna mellan Sveriges regioner ökar. Det motiverar att territoriella förutsättningar generellt måste beaktas i utformningen av insatser.

Vid sidan av de tidigare presenterade prioriteringarna vill regeringen särskilt lyfta fram de unika förhållanden som präglar de glest befolkade områdena i norra Sverige samt storstädernas förutsättningar och betydelse för regional och nationell konkurrenskraft. Landsbygdens specifika förutsättningar för en ekonomisk, social och miljömässig utveckling behandlas i huvudsak i strategin för landsbygdsprogrammet.

Glest befolkade områden i norra Sverige

De norra delarna av Sverige har unika förutsättningar för utveckling. Kombinationen av extrem gleshet, långa avstånd och kallt klimat påverkar möjligheterna att skapa ett dynamiskt näringsliv och konkurrenskraft i dessa regioner. En konsekvens av de långa avstånden är i många fall geografiskt stora lokala arbetsmarknadsregioner med gles befolknings-täthet, vilket bl.a. bidrar till extra kostnader för att tillhandahålla en god servicenivå och upprätthålla tillgängligheten genom ett fungerande transportnät.

De senaste årens medvetna insatser för att utnyttja den potential som finns i de glest befolkade områdena har bidragit till att skapa en bättre grund för stärkt konkurrenskraft i dessa områden. Det har bl.a. skett genom utveckling av testverksamhet, distansöverbryggande lösningar, exempelvis för ett utvecklat nyttjande av naturtillgångar, vidareförädling inom basnäringar, samt satsningar på besöksnäring och upplevelseindustri. En ökad samverkan mellan offentliga aktörer, universitet och högskolor och det lokala näringslivet har varit en viktig förutsättning för denna utveckling. Behoven av småföretagssamarbeten och nätverk är särskilt uttalande i dessa områden. De framgångsrika insatser som bygger på att utnyttja det geografiska läget och de naturliga förutsättningarna ska vidareutvecklas.

Inom EU har de särskilda förhållandena i de norra delarna av Sverige, Finland och Norge uppmärksammats i anslutningsfördraget för Sverige och Finland. Där fastslogs att de förutsättningar såsom extremt gles befolkning, långa avstånd och kallt klimat, som råder i de norra delarna av länderna, motiverar en anpassning av EU:s regelverk inom framför allt

EU:s sammanhållningspolitik och statsstödsregelverk. Det är bakgrunden till att de fyra nordligaste länen under kommande period tilldelats särskilda gleshetsmedel inom målet för Regional konkurrenskraft och selsättning.

I Europeiska kommissionens nya riktlinjer för regionalstöd under perioden 2007–2013 lämnas vissa möjligheter för Sverige att använda sig av olika typer av driftstöd. I områden med låg befolkningstäthet (< 12,5 invånare/km² på NUTS III- nivå) får transportbidrag fortsatt lämnas. Dessutom får även andra typer av driftsstöd lämnas i extremt glesa områden (< 8 invånare/km² på NUTS II- nivå).

Det finns ett behov av att öka kunskaperna, utveckla samverkan och erfarenhetsutbyte kring effekter av de förhållanden som präglar dessa områden. Det bör ske i samverkan med regioner i norra Finland och norra Norge och andra delar av unionen.

Riktlinjer för de regionala strukturfondsprogrammen för Övre Norrland och Mellersta Norrland

I tillägg till riktlinjer under övriga prioriteringar bör särskilda insatser i gleshetsområdet även omfatta följande:

- Vidareutveckla möjligheter kopplade till basnäringar bl.a. med avseende på teknik- och tjänsteutveckling.
- Utveckla distansöverbryggande lösningar.
- Främja näringslivsriktade satsningar på turism och turistnäringen.
- Främja tematiska samarbeten mellan dessa två regionala strukturfondsprogram inom områden som exempelvis FoU, kompetensförsörjning och förnybar energi.

Storstädernas förutsättningar

Storstäderna och storstadsregionerna spelar en viktig roll för tillväxten såväl i de omgivande regionerna som för hela landet. Städer, tätorter samt gles- och landsbygd skall ses som sammanlänkade områden. Om goda förutsättningar skapas för hållbar tillväxt i alla delar av landet utifrån varje regions förutsättningar främjas ävenorstädernas och storstadsregionernas hållbara tillväxt och vice versa.

Regeringen anser att det är centralt att skapa goda och hållbara tillväxtförutsättningar förorstäderna och storstadsregionerna. Storstadsfrågorna bör tydligare placeras i ett regionalt sammanhang och bli integrerade delar av det regionala utvecklingsarbetet och de regionala utvecklingsstrategierna. Det skapar förutsättningar för en helhetssyn påorstädernas utmaningar och möjligheter. Att utnyttja den potential och de synergier som kan uppstå genom en god samverkan mellan storstadsregionerna, dess omland och övriga Sverige är betydelsefullt. Tillväxtmålet inom den nationella storstadspolitiken sammanfaller i vissa avseenden med målet för den regionala utvecklingspolitiken.

Regeringen anser att det krävs en kombination av hållbara tillväxtfrämjande och socialt inriktade insatser för att stärka storstädernas och storstadsregionernas utveckling. Olika lokala och regionala förutsättningar slår igenom även i storstadsregionerna, där skillnader i storlek, näringsstrukturer, kunskapsresurser och förutsättningar för innovationer blir tydliga. Det är viktigt att svenska storstadsregioner tar tillvara sina möjligheter att konkurrera med andra storstadsregioner globalt. Sverige har haft stor hjälp av internationella erfarenheter och regeringen vill uppmuntra till utbyte av erfarenheter och kunskap mellan storstadsregionerna och regioner i andra länder. Det är även viktigt med det samarbete som sker i Öresundsregionen mellan Skåne och Köpenhamnsregionen. Likaså viktigt är Västsveriges samarbete med Norge och Stockholm–Mälardalsregionens samarbete med andra länder runt Östersjön.

Den nationella storstadspolitiken i Sverige har utformats för att bl.a. skapa möjligheter och undanröja hinder för människor i utanförskapsområden i storstäder och göra dessa områden attraktivare. Antal utanförskapsområden i storstadsregionerna måste minska för att främja långsiktigt hållbar tillväxt och social sammanhållning. Utanförskapsområden skapar sociala och ekonomiska spänningar som påverkar såväl villkoren för enskilda individer som bor i områdena som stadens utveckling som helhet.

Riktlinjer för insatser i storstadsregionerna i de regionala strukturfondsprogrammen för Sydsverige, Stockholm samt Västsverige

I tillägg till riktlinjer under övriga prioriteringar bör särskilda insatser i storstadsregionerna även omfatta följande:

- Stärka internationellt konkurrenskraftiga innovationssystem och kluster.
- Främja lokala utvecklingsinsatser i utanförskapsområden.
- Främja en ökad integration.
- Stimulera samverkan och erfarenhetsutbyte med andra storstäder i Sverige och internationellt.

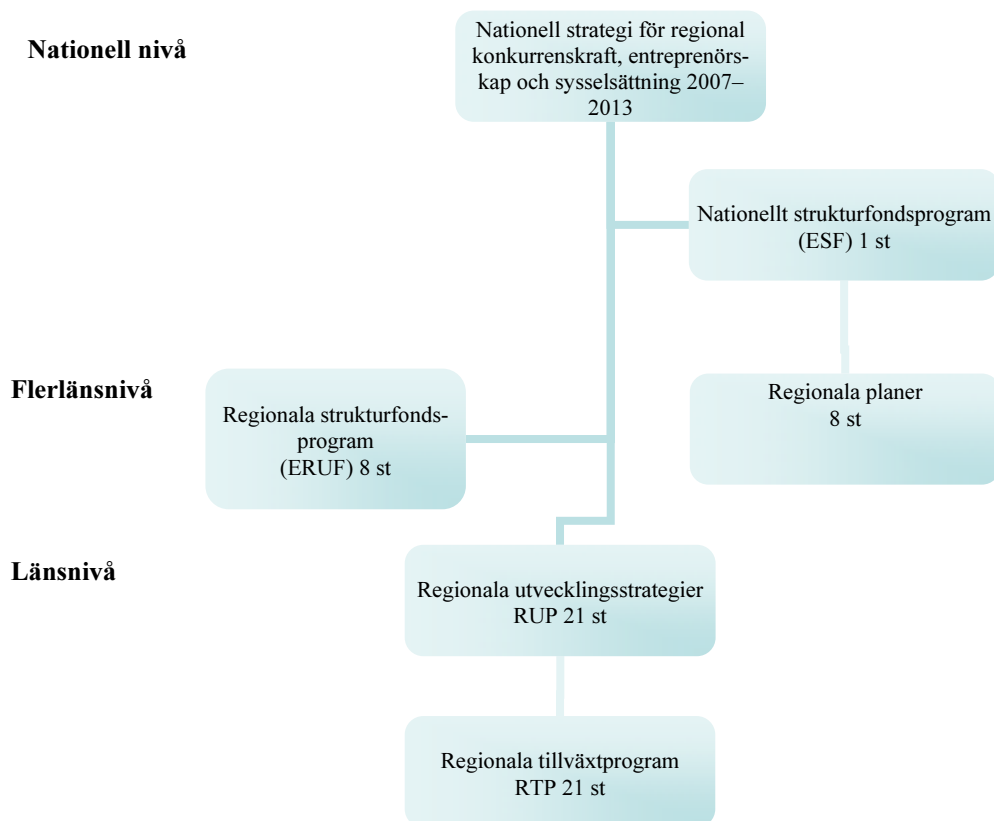
3 Genomförande av strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013

Behovet av strategier och långsiktiga insatser ökar i en omvärld som i allt större utsträckning kräver förmåga till anpassning och förnyelse. När förutsättningarna snabbt förändras krävs handlingskraft baserad på kunskap om de krav som omvärlden ställer och en förmåga till kraftsamling och koncentration av resurser. Ett starkt politiskt ledarskap på nationell, regional och lokal nivå är en förutsättning för att skapa ett engagemang och en förankring hos berörda aktörer.

Den nationella strategin bidrar till att utveckla den strategiska inriktningen för den regionala utvecklingspolitikens och den europeiska sammanhållningspolitikens genomförande i Sverige. Erfarenheter från de senaste årens regionala utvecklingsarbete har visat på ett behov av att bättre

samordna insatser och genomförandesystem. Den nationella strategin blir en plattform för en helhetssyn och sektorssamordning för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. På regional nivå har de regionala utvecklingsstrategierna motsvarande funktion. De skall även ligga till grund för regionala tillväxtprogram samt regionala strukturfondsprogram och regionala planer inom ramen för det nationella strukturfondsprogrammet. Utgångspunkten är att samarbete, förankring och engagemang som har utvecklats under genomförandet av regionala tillväxtprogram och tidigare strukturfondsprogram skall tillvaratas i genomförandet av programmen.

Bilden nedan visar på förhållandet mellan den nationella strategin, regionala utvecklingsstrategier i länen (RUP), regionala tillväxtprogram samt strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning på nationell och regional nivå. Därutöver finns en rad andra europeiska, nationella, regionala och lokala initiativ och strategier som detta system har att beakta och förhålla sig till i genomförandet av program och åtgärder.

3.1 Regionala utvecklingsprogram – strategier för lärens utveckling

Enligt förordningen (2003:595) om regionalt utvecklingsarbete skall regionala utvecklingsprogram tas fram som grund för det regionala utvecklingsarbetet. För närvarande har knappt hälften av länen utarbetat ett regionalt utvecklingsprogram. De regionala utvecklingsprogrammen skall vara strategier för en hållbar regional utveckling i regionen, vilket inne-

bär att de tas fram utifrån ett helhetsperspektiv på länets långsiktiga utveckling.

De regionala utvecklingsprogrammen skall ligga till grund för en dialog mellan den nationella och den regionala nivån om de centrala frågorna för regional utveckling. Länen fastställer dess mål och syfte för att bidra till en bättre sektorssamordning som omfattar lokala, regionala och nationella insatser i länet.

Det regionala utvecklingsprogrammet skall ange hur målen för länet skall nås, men skall också innehålla en strategi för hur länet skall bidra till att nationella mål uppfylls. Programmet anger inriktning och prioriteringar för regionens utveckling. I programmet preciseras vilka områden som bör prioriteras i länet. Detta skall baseras på en analys av de förutsättningar och den utvecklingspotential som finns i länet. Programmet skall relatera till regionens gränsöverskridande och funktionella samarbeten.

Det regionala utvecklingsprogrammet utgör ett underlag för olika program och åtgärder i länet och på flerlänsnivå. På detta sätt kan insatser inom olika politikområden lättare samordnas och samverka mot gemensamma mål. Programmet ger genom sin långsiktighet och övergripande mål en grund för olika regionala och lokala handlingsprogram med aktiviteter inom olika områden. Programmet skall beakta den lokala översiktsplaneringen i berörda kommuner samt utnyttja befintliga kommunala analyser och program.

Det regionala utvecklingsprogrammet utarbetas av den aktör som har ansvaret för att samordna det regionala utvecklingsarbetet i länet (regionala självstyrelseorgan, samverkansorgan eller länsstyrelse). Ett regionalt utvecklingsprogram är en kontinuerlig process där engagemang och politisk förankring är avgörande. Processen skall bedrivas i ett brett partnerskap av regionala och lokala offentliga aktörer, näringsliv, social ekonomi samt universitet och högskolor.

3.2 Regionala tillväxtprogram

De regionala tillväxtprogrammen är instrument för ett processorienterat tillväxtarbete, med aktivt deltagande från näringslivet, på länsnivå. Regeringens bedömning är att de regionala tillväxtprogrammen har möjlighet att utvecklas till mer fokuserade och uppföljningsbara tillväxtprocesser inom ramen för de regionala utvecklingsstrategierna.

De regionala tillväxtprogrammen syftar till att samordna insatser inom områden där sektorssamverkan bidrar till att utveckla hållbara lokala arbetsmarknadsregioner utifrån ett näringslivsperspektiv. Regionala självstyrelseorgan, samverkansorgan respektive länsstyrelser har ansvaret för att samordna och driva processen med regionala tillväxtprogram. Det processorienterade förhållningssätt som skall prägla de regionala tillväxtprogrammen möjliggör omprövningar av prioriteringar och insatser under genomförandet. De regionala tillväxtprogrammen kommer att, på

länsnivå, kunna samspela med och komplettera strukturfondsprogrammen och utifrån det lokala och regionala perspektivet understödja och förstärka prioriteringar och sektorssamordning inom strukturfondsprogrammen.

Arbetet med regionala tillväxtprogram har bedrivits sedan 2004. En nationell uppföljning av genomförandet visar att nära hälften av de beslutade medlen kommer från statlig sektor; arbetsmarknads-, regionala utvecklings-, närings-, kultur- och transportpolitiken. Regeringens bedömning är att de regionala tillväxtprogrammets regionala förankring är god, med en tydlig inriktning på att främja näringslivets hållbara tillväxtförutsättningar. De regionala tillväxtprogrammen har så här långt medverkat till en ökad systemsyn i frågor som påverkar det regionala näringslivets konkurrensförmåga. Samverkan mellan aktörer har ökat och det finns fortsatta utvecklingsmöjligheter i samverkan mellan den regionala nivån och de nationella myndigheterna.

De regionala tillväxtprogrammets nuvarande tidsbegränsning upphör och processen bör bli en viktig del av det fortsatta arbetet med regionala utvecklingsstrategier. De regionala tillväxtprogrammen genomförs med stöd av ett partnerskap. Dess sammansättning speglar olika grupperingar som arbetar med att skapa förutsättningar för hållbar tillväxt. Uppslutningen kring hållbara tillväxtfrågor och viljan att förstärka förutsättningarna för näringslivet är stor i de regionala partnerskapen. Samordning med strukturfondspartnerskapen på flerlänsnivå skall eftersträvas.

Den nationella strategin innebär en ökad samordning mellan den regionala utvecklingspolitiken och EU:s sammanhållningspolitik bl.a. genom att den omfattar regionala tillväxtprogram och strukturfondsprogram. Detta ställer krav på att en samordning sker i planering och genomförande av programmen. Det innebär stora möjligheter till samverkan och förstärkning av de regionala processerna.

3.3 Strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning

För att bidra till en stärkt regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning i Sverige upprättas ett nationellt strukturfondsprogram för Europeiska socialfonden och åtta regionala strukturfondsprogram för Europeiska regionala utvecklingsfonden. En samordning av genomförandet av insatser inom Europeiska regionala utvecklingsfonden och Europeiska socialfonden skall ske genom ett nära samarbete mellan ansvariga förvaltnings- och utbetalande myndigheter samt inom ramen för det för de två fonderna gemensamma strukturfondspartnerskapet på regional nivå.

Under programperioden 2007–2013 kommer hela Sverige att omfattas av strukturfondsmedel inom målet Regional konkurrenskraft och sysselsättning. Enligt överenskommelsen vid Europeiska rådet i december 2005 kommer Sverige uppskattningsvis att tilldelas cirka 13 miljarder kronor

inom målet för Regional konkurrenskraft och sysselsättning samt cirka 2 miljarder kronor inom målet för Territoriellt samarbete. Medlen inom målet Regional konkurrenskraft och sysselsättning kommer att fördelas med totalt cirka 7,4 miljarder kronor till Europeiska regionala utvecklingsfonden och med cirka 5,5 miljarder kronor till Europeiska socialfonden.

3.3.1 Nationellt strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning (ESF)

Arbetsmarknadspolitiken är en viktig och integrerad del av den ekonomiska politiken och är utformad utifrån nationella prioriteringar. Den ligger väl i linje med EU:s sysselsättningsstrategi, och Europeiska socialfonden (ESF) och har delvis samma utgångspunkter. Det motiverar ett nationellt strukturfondsprogram för socialfundsinsatserna även under programperioden 2007–2013. Det nationella strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning (ESF) skall omfatta hela Sverige. Ett förslag till nationellt strukturfondsprogram, som utarbetas inom Regeringskansliet, skall beslutas av regeringen och överlämnas till Europeiska kommissionen.

Regionala planer skall, med utgångspunkt i det nationella strukturfondsprogrammet för regional konkurrenskraft och sysselsättning, sedan det godkänts av Europeiska kommissionen, utarbetas av strukturfondspartnerskapen i samråd med förvaltningsmyndigheten. Dessa planer, som skall förankras i Övervakningskommittén, innebär en närmare anpassning av det nationella strukturfondsprogrammets inriktning till regionala förhållanden. En bra dialog med arbetsmarknadens organisationer vid såväl framtagande av programförslag som programgenomförande är en förutsättning för framgångsrika insatser inom det nationella strukturfondsprogrammet.

3.3.2 Regionala strukturfondsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning (ERUF)

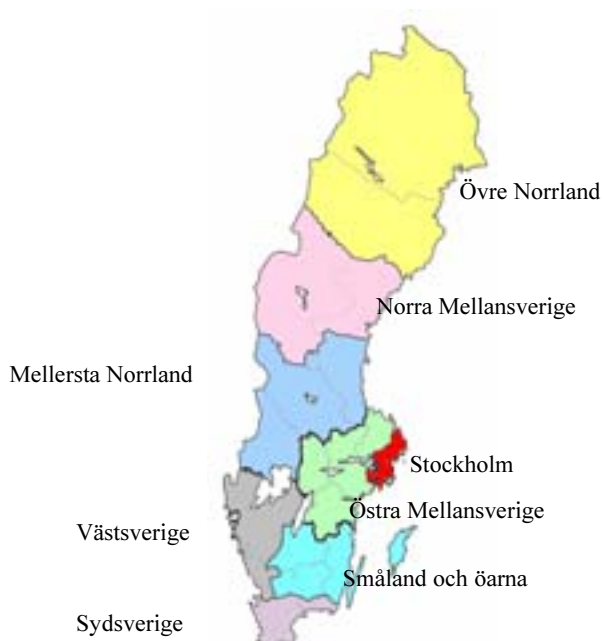
Åtta regionala strukturfondsprogram utarbetas och finansieras av Europeiska regionala utvecklingsfonden (ERUF) och av nationella offentliga medel. Privat medfinansiering skall även fortsättningsvis uppmuntras, även om den inte kan ersätta offentlig medfinansiering. Programmen utarbetas i en bred krets av aktörer på regional och lokal nivå och bygger på befintliga partnerskap för regionala tillväxtprogram och strukturfondsprogram. Med utgångspunkt i länsvisa regionala utvecklingsstrategier, säkerställer partnerskapen en regional förankring av programmen.

De regionala strukturfondsprogrammen skall underlätta för prioriteringar och bidra till sektorssamordning på flerlänsnivå. Det är betydelsefullt att även myndigheter engageras tidigt i framtagandet av programmen. Myndigheterna och samordnarna av programframtagandet har ett gemensamt ansvar för att så sker.

Programstrukturen för de regionala strukturfondsprogrammen syftar till att främja ett flerlänssamarbete, med utgångspunkt i NUTS II-indelningen, enligt nedan. Programstrukturen berör endast det arbete som skall bedrivas inom strukturfondsprogrammen 2007–2013 och föregriper inte resultatet av Ansvarskommitténs⁵ arbete. Programstrukturen kommer att kunna anpassas till de förändringar som kan komma att ske i den regionala samhällsorganisationen under programperioden.

Tabell 3 Regionala strukturfondsprogram för perioden 2007–2013

Övre Norrland (<i>Norrbottnens och Västerbottens län</i>)
Mellersta Norrland (<i>Jämtlands och Västernorrlands län</i>)
Norra Mellansverige (<i>Gävleborgs, Dalarnas och Värmlands län</i>)
Stockholm (<i>Stockholms län</i>)
Östra Mellansverige (<i>Uppsala, Södermanlands, Örebro, Västmanlands och Östergötlands län</i>)
Västsverige (<i>Västra Götalands och Hallands län</i>)
Småland och öarna (<i>Kalmar, Kronobergs, Jönköpings och Gotlands län</i>)
Sydsverige (<i>Skåne och Blekinge län</i>)

3.3.3 Indikativ fördelning av strukturfondsmedel 2007–2013

För det nationella strukturfondsprogrammet avsätts uppskattningsvis 5,5 miljarder kronor från Europeiska socialfonden. Det är förvaltningsmyndighetens ansvar att, i samråd med övervakningskommittén, göra regio-

⁵ Ansvarskommittén, (dir. 2003:10) är en parlamentarisk kommitté som skall se över struktur och uppgiftsfördelning inom hela samhällsorganisationen.

nala fördelningar av medlen inom det nationella strukturfondsprogrammet.

Uppskattningsvis kommer cirka 7,4 miljarder kronor från Europeiska regionala utvecklingsfonden att fördelas till de regionala strukturfondsprogrammen, i huvudsak enligt de kriterier – befolkning, arbetslöshet, sysselsättningsgrad, utbildningsnivå, befolkningstäthet och BNP – som ligger till grund för Europeiska kommissionens tilldelning av medel till Sverige. Till detta ingår den extra tilldelningen till de fyra nordligaste länen på grund av den extremt låga befolkningstätheten, som beslutades som en del av stats- och regeringschefernas budgetuppgörelse i december 2005. I budgetuppgörelsen avsattes särskilda medel från regionala utvecklingsfonden, cirka 1,3 miljarder kronor, till Sverige. Dessa medel används för att kompensera de programområden som annars skulle ha fått vidkännas de största minskningarna av medel från regionala utvecklingsfonden i förhållande till nuvarande programperiod. Tabellen nedan, *samt bilaga 1*, redovisar den indikativa fördelningen av medel från regionala utvecklingsfonden inom målet Regional konkurrenskraft och sysselsättning för programperioden 2007–2013.

Storstadssatsningar i strukturfondsprogrammen

Inom de regionala strukturfondsprogrammen där de tre storstäderna ingår skall ett särskilt insatsområde skapas för satsningar riktade till dessa. Insatserna inom ramen för programmen kan bl.a. bidra till att stärka det lokala utvecklingsarbetet i utanförskapsområden. Det bör även bidra till ett utvecklat samarbete och kunskapsutbyte mellan storstäderna i Sverige och storstäder i andra medlemsstater inom ramen för programmets genomförande.

Särskilda medel för gleshet i de fyra nordligaste länen

I enlighet med kriterierna för gles befolkningstäthet, långa avstånd och kallt klimat i Sveriges anslutningsfördrag till Europeiska unionen innebär uppgörelsen om strukturfondernas fördelning för perioden 2007–2013, att de fyra nordligaste länen tilldelas extra medel motsvarande 35 euro per capita och år eller totalt cirka 1,9 miljarder kronor. Medlen fördelas mellan programmen för Övre Norrland och Mellersta Norrland vid sidan av ordinarie fördelning inom landet.

Tabell 4 Indikativ fördelning av medel från regionala utvecklingsfonden (ERUF, mnkr)

Regionala program	Totalt
Övre Norrland (<i>Norrbottens och Västerbottens län</i>)	1922
Mellersta Norrland (<i>Jämtlands och Västernorrlands län</i>)	1399
Norra Mellansverige (<i>Gävleborgs, Dalarnas och Värmlands län</i>)	1545
Stockholm (<i>Stockholms län</i>)	297
Östra Mellansverige (<i>Uppsala, Södermanlands, Örebro, Västmanlands och Östergötlands län</i>)	641
Västsverige (<i>Västra Götalands och Hallands län</i>)	503
Småland och öarna (<i>Kalmar, Kronobergs, Jönköpings och Gotlands län</i>)	534
Sydsverige (<i>Skåne och Blekinge län</i>)	559

3.3.4 Organisationsstruktur för programperioden 2007–2013

Organisationsstrukturen för genomförandet av strukturfondsperioden 2007–2013 skall underlätta för gemensamma nationella och regionala prioriteringar mellan regional utvecklingspolitik, arbetsmarknadspolitik och EU:s sammanhållningspolitik. Detta, tillsammans med en tydlig ansvarsfördelning och effektivare genomförandeorganisation och mer fokuserade program, bör enligt regeringens bedömning skapa goda förutsättningar för ökad måluppfyllelse. Organisationsstrukturen skall medverka till att kraven i EU:s regelverk och kraven på styrning uppfylls. Kostnaderna för organisationen skall minska.

Organisationens huvudsakliga komponenter är två förvaltningsmyndigheter och attesterande myndigheter, åtta strukturfondspartnerskap samt övervakningskommittéer.

Förvaltningsmyndighet och attesterande myndighet för Europeiska regionala utvecklingsfonden med EU-styrda befogenheter skall vara Verket för näringslivsutveckling (Nutek). Verksamheten skall lokaliseras till och ledas från Östersund. Förvaltningsmyndighet och attesterande myndighet för Europeiska socialfonden med EU-styrda befogenheter skall vara Rådet för Europeiska socialfonden i Sverige (Svenska ESF-rådet). Revisionsmyndighet för Europeiska regionala utvecklingsfonden och Europeiska socialfonden med EU-styrda befogenheter skall vara Ekonomistyrningsverket (ESV).

Förvaltningsmyndigheterna och attesterande myndigheter för Europeiska regionala utvecklingsfonden – Nutek och Europeiska socialfonden – Svenska ESF-rådet, skall vara representerade och lokaliserade till samma ort i respektive strukturfondsprogramområde. Allt enligt den geografiska indelningen för de regionala strukturfondsprogrammen som anges ovan. Där så bedöms lämpligt av förvaltningsmyndigheterna och av attesterande myndigheterna kan även en samlokalisering ske på berörda orter. Svenska ESF-rådet har därutöver en central enhet. Tjänstemän från förvaltningsmyndigheten och attesterande myndighet för Europeiska regionala utvecklingsfonden skall vidare placeras vid de sex länsstyrelser som givits i uppdrag att samordna programframtagandet samt vid de två regionala självstyrelseorganen, i Malmö respektive Göteborg, som har likalydande uppdrag.

Inom varje regionalt strukturfondsprogramområde och motsvarande område för den regionala planen för det nationella programmet, skall det finnas ett gemensamt strukturfondspartnerskap. Strukturfondspartnerskapets huvudsakliga uppgift blir att prioritera mellan projekt, och därigenom säkerställa att genomförandet av det regionala strukturfondsprogrammet samt den regionala planen för Europeiska socialfonden sker i enlighet med den strategiska inriktningen som programmet respektive planen anger. I detta ingår även att tillsammans med förvaltningsmyndigheten uppmärksamma behovet av såväl samordning som avgränsning mot övriga utvecklingsprogram som genomförs på regional nivå, däribland särskilt regionala tillväxtprogram och landsbygdsprogrammet.

Strukturfondspartnerskapet kan, vid behov, på olika sätt, knyta till sig relevant sakkompetens.

Strukturfondspartnerskapet skall bestå av förtroendevalda representanter för kommuner och landsting i berörda län samt av företrädare för arbetsmarknadens organisationer, berörda länsstyrelser, länsarbetsnämnder, intresseorganisationer och föreningar. I strukturfondspartnerskapen för Övre Norrland och Mellersta Norrland skall det finnas representanter för sametinget.

Regeringen kommer att, efter ett nomineringsförfarande på regional nivå, utse ordförande för strukturfondspartnerskapet. Ordföranden utser ledamöter i strukturfondspartnerskapet efter ett nomineringsförfarande. Antalet förtroendevalda representanter skall överstiga antalet övriga ledamöter. Strukturfondspartnerskapet skall biträdas av en sekreterare, som utses av ordföranden.

Förvaltningsmyndigheterna skall, innan de fattar beslut om medelstilldelning från Europeiska regionala utvecklingsfonden och Europeiska socialfonden, samråda med strukturfondspartnerskapet i programområdet. Prioriteringar av insatser och projekt görs av respektive programs strukturfondspartnerskap. Regeringens avsikt är att förvaltningsmyndigheterna endast får bevilja stöd i enlighet med strukturfondspartnerskapets prioriteringar mellan projekt.

För samtliga strukturfondsprogram skall regeringen inrätta övervakningskommittéer.

Ansvar för framtagande av regionala strukturfondsprogram på flerlänsnivå

Förutsättningarna för programarbetet i de regionala strukturfondsprogrammen klargörs ytterligare i regeringsbesluten från den 29 juni 2006 om erbjudanden och uppdrag till samordningsansvariga för framtagandet av program.

Programmen utarbetas i en bred krets av aktörer på regional och lokal nivå och bygger på befintliga partnerskap för regionala tillväxtprogram och strukturfondsprogram. Förslag till regionala strukturfondsprogram lämnas till regeringen, som sedan överlämnar programförslag till Europeiska kommissionen för godkännande. Vid regeringens samlade bedömning av program där storstäderna Stockholm, Göteborg och Malmö ingår kan Storstadsdelegationen bidra till en samordning av frågor som rör storstäderna.

Länsstyrelsen i Norrbottens, Jämtlands, Gävleborgs, Stockholms, Jönköpings och Örebro län samt Västra Götalands läns landsting (Västra Götalandsregionen) och Skåne läns landsting (Region Skåne) har samordnat framtagandet av förslag till de regionala strukturfondsprogrammen för regional konkurrenskraft och sysselsättning.

3.3.5 Genomförande av strukturfundsprogram för regional konkurrenskraft och sysselsättning

Regeringen har identifierat ett antal viktiga förutsättningar för ett framgångsrikt genomförande av dels de regionala strukturfundsprogrammen, dels det nationella strukturfundsprogrammet och dess åtta regionala planer. Det är viktigt att säkerställa att synergier kan skapas mellan insatser inom Europeiska regionala utvecklingsfonden och Europeiska socialfonden. Ett viktigt instrument för denna samordning är de gemensamma strukturfundspartnerskapen i programområdena.

Erfarenheter från tidigare programperioder för strukturfundsprogram samt regionala tillväxtprogram skall tas tillvara. Likaså bör metoder och arbetssätt som bedömts vara framgångsrika inom gemenskapsinitiativen Urban, Equal samt Innovativa åtgärder beaktas och vidareutvecklas. Det är även viktigt att ett analysunderlag utarbetas inför programgenomförandet. Därför skall samtliga strukturfundsprogram innehålla en s.k. SWOT-analys.

Strukturfundsprogrammets bidrag till uppfyllandet av målen i Lissabonstrategin.

Sammanhållningspolitiken skall bidra till att uppfylla målen i Lissabonstrategin. Ett sätt att säkerställa detta är att mellan 60 och 75 procent av strukturfundsmedlen i EU-15 under programperioden skall öronmärkas för insatser som är relaterade till Lissabonstrategins mål.

För programmen inom målet *Regional konkurrenskraft och sysselsättning* skall 75 procent av insatserna öronmärkas för att bidra till Lissabonstrategins mål. De svenska strukturfundsprogrammen i nuvarande programperiod uppfyller detta mål, en målsättning som även gäller för respektive program under programperioden 2007–2013.

Ett tydligt näringslivsperspektiv

Det är av central betydelse att ett tydligt näringslivsperspektiv präglar strukturfundsprogrammets framtagande, inriktning och genomförande. Det gäller både ett lokalt och regionalt perspektiv i näringslivsfrågor. Det är även viktigt att finna former som stimulerar näringslivets aktörer, däribland företrädare för den sociala ekonomin, att involveras i genomförandet. Förutsättningarna för näringslivets deltagande i strukturfundsprogrammen bör därför underlättas.

Hållbar utveckling, innefattande jämställdhet mellan kvinnor och män

I samtliga faser av framtagande och genomförande av strukturfundsprogram och insatser inom dessa skall samtliga dimensioner av hållbar utveckling beaktas. En helhetssyn och ett långsiktigt perspektiv i arbetet bidrar till en hållbar utveckling i regionen. Särskilt fokus skall ges jämställdhet mellan kvinnor och män, integration och mångfald samt en bättre miljö. Jämställdhet mellan kvinnor och män skall främjas på alla nivåer, vid utarbetande och genomförande av strukturfundsprogram och projekt både genom representation och genom att dessa perspektiv genomsyrar strukturfundsarbetet. I fråga om integration och mångfald skall också

minoriteters intressen och inflytande tillgodoses. Det skall framgå i strukturfondsprogrammen vilken betydelse dessa frågor har i de olika insatsområdena samt hur de skall beaktas i programmets genomförande. Dessutom skall tillgänglighet för personer med funktionshinder beaktas under genomförandet. Det är viktigt att kompetens om hållbar utveckling finns med såväl då strukturfondsprogrammen utarbetas som när de genomförs. En miljöbedömning skall också göras av strukturfondsprogrammen utifrån miljöbalkens bestämmelser (6 kap.) och förordningen om miljökonsekvensbeskrivningar i enlighet med EU-direktivet om bedömning av planers och programs miljöpåverkan. I handläggningen av projektansökningar om medel från de regionala strukturfondsprogrammen kommer speciellt påverkan på Natura 2000-områden att uppmärksammas, och vid beslut om projekt kommer hänsyn att tas i enlighet med den svenska lagstiftningen.

Funktionella samarbeten

Strukturfondsprogrammen skall främja och prioritera gränsöverskridande samarbeten med andra regioner i Sverige och i övriga Europa. I det sammanhanget bör även ett nära samarbete med förvaltningsmyndigheterna för de territoriella programmen eftersträvas och utvecklas.

Regeringen vill särskilt betona betydelsen och behovet av att utveckla och vidareutveckla funktionella samarbeten mellan län och regioner i Sverige. Strukturfondsprogrammets geografiska indelning får inte bli ett hinder för detta, även om strukturfondsprogrammens begränsningar måste beaktas, t.ex. att ett projekt bara kan finansieras från en strukturfond samt inom ett strukturfondsprogram. I samband med utformningen av strukturfondsprogrammen skall programöverskridande verksamhet främjas och kontakter mellan olika program stimuleras, såväl i framtandet av strukturfondsprogram som i genomförandet. Det kan underlättas exempelvis genom att de regionala strukturfondsprogrammen utformar gemensamma tematiska prioriteringar och insatsområden i programdokumenten. Eventuella tematiska prioriteringar bör också anpassas till nationella och europeiska initiativ eller program.

I den kommande programperioden ges nya möjligheter till samarbete mellan strukturfondsprogram i olika medlemsstater inom EU, med syfte att stimulera erfarenhetsutbyte kring regionala utvecklingsfrågor. Regeringen anser att den typen av samarbeten bör initieras inom ramen för samtliga svenska strukturfondsprogram. I det nationella strukturfondsprogrammet ges motsvarande möjlighet till transnationellt samarbete, inspirerat av de erfarenheter som gjorts inom gemenskapsinitiativet Equ-al under programperioden 2000–2006.

3.3.6 Samordning med andra planer och program på nationell och europeisk nivå

I genomförandet av strukturfondsprogrammen skall en samordning med andra planer och program på nationell och europeisk nivå göras för att skapa synergier. Det kräver att en samordning sker i samband med fram-

tagande av planer och program. Nedan följer ett urval av planer och program av särskild betydelse för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning och sammanhållningspolitikens genomförande i Sverige.

Länsinfrastrukturplaner

Det finns viktiga beröringspunkter mellan det regionala utvecklingsarbetet och infrastrukturplaneringen. Inom ramen för ansvaret för regionala utvecklingsstrategier och länsinfrastrukturplaner bör en ökad samordning ske i länen. Med samverkan och samordning avses bl.a. att de olika planeringsprocessernas prioriterade mål visar på en överensstämmelse sinsemellan och en helhetssyn i länen. Samordningen kan bestå i att förankring lokalt och regionalt görs samlat för infrastrukturplaneringen och den regionala utvecklingsplaneringen.

Nationell strategi och program för landsbygdsutveckling

Från 2007 skall ett nytt landsbygdsprogram ersätta det miljö- och landsbygdsprogram som genomförs t.o.m. 2006 och vissa av åtgärderna inom de två nuvarande strukturfondsprogrammen för mål 1 samt gemenskapsinitiativet Leader +. Målet för den svenska landsbygdspolitiken är en ekonomiskt, miljömässig och socialt hållbar utveckling på landsbygden. Målet omfattar en hållbar produktion av livsmedel, sysselsättning på landsbygden, hänsyn till regionala förutsättningar och hållbar tillväxt.

Landsbygdsprogrammet kommer att innehålla insatser med betydelse för regional utveckling, exempelvis åtgärder med syfte att främja konkurrenskraft, entreprenörskap, tillväxt och innovationer i jord- och skogsbruksföretag, livsmedelsföretag samt i de små företagen på landsbygden. Åtgärderna syftar till att stärka företagens konkurrenskraft och främja en diversifiering av landsbygdens näringsliv och därigenom bidra till inkomstbringande lokal sysselsättning och ett hållbart nyttjande av landsbygdens naturresurser. Värdefulla erfarenheter av den metod för lokal förankring och inflytande som utvecklats inom ramen för gemenskapsinitiativet Leader + skall tas till vara och metoden bör bli tillämpbar i hela landet.

Landsbygdsprogrammets åtgärder kommer i första hand att utgå från landsbygdens resurser, bl.a. de naturresurser som brukas och förvaltas av de areella näringarna och vidare de lokala utvecklingsförutsättningarna och mikroföretagande inom dessa ramar. Landsbygdsprogrammets insatser är i EU-regelverken tydligare avgränsade vad gäller målgrupper.

Synergier mellan programmen kommer att finnas i frågor som rör främjande av företagande, tillväxt och innovationer på landsbygden i syfte att stärka konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. Beträffande landsbygdsprogrammet gäller det framför allt insatser i axel 3, vars målgrupp är bredare definierad, men även i övriga axlar. I dessa delar är det viktigt att insatserna från respektive politikområden och program är väl samordnade både i planering och i genomförande. För att säkerställa att insatser inom respektive program bidrar till att skapa mervärden, och därmed inte ersätter lämpligare finansieringsformer, krävs tydliga av-

gränsningar i och mellan programmen. Lokala insatser för skärgårdar och öar, samisk utveckling och rennäring samt service, där en tydlig koppling till landsbygdspolitikens mål och till landsbygdens naturresurser och näringar finns, kommer i första hand att genomföras inom ramen för landsbygdsprogrammet. Avgränsningar är särskilt nödvändiga, kopplat till lokala förutsättningar för turism, samisk utveckling, kompetensutveckling samt förnybar energi och bredbandsinsatser. Kompetensutveckling är ett åtgärdsområde som återfinns i båda politikområdena. Avgränsningen kommer att ske genom att åtgärderna i landsbygdsprogrammet kommer att inriktas på utvecklingsbehov hos företagare m.fl. med anknytning till lantbruk, landsbygd och lokal utveckling, medan åtgärder i det nationella strukturfondsprogrammet kommer att vara generella. Avgränsningarna kommer att behandlas vid utformningen och tillämpningen av landsbygdsprogrammet samt strukturfondsprogrammen.

Samordningen i genomförandet skall ske på lokal och regional nivå med utgångspunkt i nationella strategier och program. För landsbygdsprogrammet är målsättningen att varje län utvecklar ett handlingsprogram för tillämpningen av åtgärder inom programmet med utgångspunkt i regionala utvecklingsprogram samt olika lokala utvecklingsprogram, exempelvis de för kommersiell service. Inom ramen för den regionala förankringen av handlingsprogrammen skall även inflytande från lokal nivå samt privat och ideell sektor tillgodoseas. För att säkerställa att samiska frågor, inklusive rennäring, beaktas skall Sametinget på samma sätt som länsstyrelserna ansvara för att utarbeta en strategi för genomförande av åtgärder i landsbygdsprogrammet. I genomförandet av landsbygdsprogrammet skall regionala självstyrelseorgan, samverkansorgan och länsstyrelser, med ansvar för det regionala utvecklingsarbetet, ha en aktiv del i beslutsprocessen i ärenden, framför allt inom axel 3. Mot bakgrund av länsstyrelsernas ansvar för genomförandet av landsbygdsprogrammet i länet skall de säkerställa en samordning med partnerskapet för strukturfondsprogrammen och de regionala tillväxtprogrammen.

Europeiska fiskerifonden

I utvalda fiskeområden skall den Europeiska fiskerifonden tillhandahålla medel som komplement till andra gemenskapsåtgärder, för att stödja en hållbar utveckling och förbättring av livskvalitet och särskilt ta hänsyn till den gemensamma fiskeripolitikens socioekonomiska effekter. Åtgärderna syftar till att upprätthålla den ekonomiska och sociala välförhållandet inom dessa områden och att skapa mervärden för fiske- och vattenbruksprodukter, upprätthålla och utveckla arbetstillfällen i fiskeområden genom att stödja diversifiering eller ekonomisk och social omstrukturering i områden som har socioekonomiska problem på grund av förändringar i fiskesektorn, främja god miljö kvalitet i kustområden samt främja nationellt och transnationellt samarbete mellan fiskeområden.

De fiskeområden som blir utvalda skall vara storleksbegränsade och tillräckligt homogena geografiskt, ekonomiskt och socialt. Prioritet bör ges till glesbebyggda områden, områden med ett fiske på nedgång eller små fiskesamhällen. I övriga områden är landsbygdsprogrammet den huvudsakliga källan till ekonomiskt bidrag till denna typ av aktiviteter.

JEREMIE – Joint European Resources for Micro to Medium Enterprises

I kommande strukturfondsperiod har Europeiska kommissionen, tillsammans med Europeiska investeringsbanken, EIB, föreslagit ett nytt instrument, JEREMIE. Det innebär att EU:s medlemsstater och regioner erbjuds att sätta av medel från respektive strukturfondsprogram till insatser för kapitalförsörjning t.ex. i form av riskkapital, garantier, lån, riktat till små och medelstora företag. Initiativet JEREMIE bör prövas vidare i förhållande till svenska förutsättningar och prioriteringar.

JESSICA – Joint European Support for Sustainable Investment in City

JESSICA, är ett initiativ från Europeiska kommissionen tillsammans med den Europeiska investeringsbanken (EIB) samt rådet för Europeiska utvecklingsbanken (CEB), för att uppmuntra hållbara investeringar, tillväxt och jobb i Europas urbana områden.

Statligt stöd till näringslivet

Under åren 2000–2006 har Sverige 15,9 procent av befolkningen i nationellt stödområde. Stödområdet är uppdelat i stödområde A och stödområde B. I december 2005 beslutade Europeiska kommissionen om nya riktlinjer för regionalstöd under perioden 2007–2013. Enligt dessa nya riktlinjer får Sverige ha ett stödområde som omfattar 15,3 procent av befolkningen. Denna siffra grundar sig på andelen av befolkningen i områden med låg befolkningstäthet ($< 12,5$ invånare/km²) samt vissa områden med låg BRP och hög arbetslöshet. Europeiska kommissionen har i riktlinjerna fastställt kriterier för medlemsstaternas val av regioner som skall omfattas av stödområdet. Regeringen avser att notifiera en ny stödområdeskarta till Europeiska kommissionen. Kapitalförsörjningsinsatser, med tonvikt på riskkapital, garantier och krediter, skall fortsatt kunna göras inom ramen för de regionala strukturfondsprogrammen.

Sjunde ramprogrammet för forskning och teknikutveckling (7 FP) och Ramprogrammet för konkurrenskraft och innovation (CIP)

Sjunde ramprogrammet för forskning, utveckling och demonstration (FP7), samt ramprogrammet för konkurrenskraft och innovation (CIP), kan tillsammans med strukturfonderna utgöra viktiga och kraftfulla instrument i EU:s strategi att nå Lissabonmålen för ökad konkurrenskraft. Avsikten är att dessa gemenskapsinstrument skall vara kompletterande och ömsesidigt förstärkande. Samordnade nationella och regionala insatser inom programmen är därför av stor vikt för att nå hävstångseffekt, särskilt inom innovation och entreprenörskap, t.ex. i regionala kluster. Synergier torde effektivt kunna nås genom att de två myndigheterna med starkast engagemang i de tre instrumenten samverkar, dvs. Vinnova och Nutek.

3.4 Program för territoriellt samarbete

De strukturer och program som finns för gränsöverskridande samarbete har utvecklats över en relativt lång tid. Därigenom har olika roller och samarbetsmönster vuxit fram. Ett exempel på detta är att de s.k. Interreg-

programmen som, sedan de introducerades 1995, till stor del har baserats på och förstärkt befintliga samarbetsstrukturer. Detta gäller såväl det gränsregionala samarbetet, där de nordiska gränsregionerna bildade underlag för programmen, som större områden där programmen bygger på samarbeten kring Östersjön, Nordsjön och den s.k. Norra periferin.

Gemenskapsinitiativet Interreg övergår i nästa programperiod från att vara ett gemenskapsinitiativ till att bli ett av de tre reguljära målprogrammen. Finansiering sker från Europeiska regionala utvecklingsfonden. Målet territoriellt samarbete delas in i tre programtyper: gränsregionala-, transnationella- och interregionala program. Totalt berörs Sverige av upp till tio program, varav det interregionala programmet och det transnationella Östersjöprogrammet täcker hela Sverige, medan övriga gränsregionala program täcker delar av landet. Programmen ges olika utformning och innehåll beroende på vilken programtyp de tillhör, men sammantaget skall programmen reflektera de utmaningar och möjligheter som gäller i de aktuella programområdena. Framtagandet av programmen för territoriellt samarbete regleras av direktiv som utarbetats gemensamt av de ingående länderna.

Programmen för territoriellt samarbete skall, i enlighet med förordningar, genomföras i en struktur som innefattar följande myndigheter: övervakningskommitté, förvaltningsmyndighet, attesterande myndighet, revisionsmyndighet och tekniskt sekretariat. Den exakta utformningen av organisationens struktur kommer att skilja sig åt beroende på förutsättningarna i det enskilda programmet.

Gränsregionala program

I kommande programperiod blir 17 av 21 svenska län stödberättigade för gränsöverskridande samarbete. Detta innebär att ytterligare sju län involveras jämfört med innevarande period, vilket är ett resultat av den s.k. 150-kilometersregeln som innebär att också kustregioner med högst 150 km till angränsande kust, räknas som stödberättigat område. Ökningen av antalet stödberättigade län ställer delvis nya krav på programstrukturen, men innebär framför allt en möjlighet att arbeta strategiskt i större sammanhängande programområden.

De gränsregionala program i Sverige under perioden 2007–2013 är: Nord, Botnia-Atlantica, Sverige–Norge, Central Baltic, Öresund–Kattegatt–Skagerack och South Baltic.

Transnationella program

Transnationella program syftar till strategiska samarbeten över större geografiska områden som är sammanhängande eller har starka gemensamma territoriella förutsättningar. Sverige kommer, precis som under perioden 2000–2006, att helt eller delvis omfattas av tre transnationella program; Östersjöprogrammet, Nordsjöprogrammet och Norra Periferiprogrammet. Av dessa omfattar endast Östersjöprogrammet hela Sverige. Nordsjöprogrammet är begränsat till Västra Götalands, Värmlands, Hallands, Kronobergs och Skåne län, medan Norra Periferiprogrammet berör Norrbottens, Västerbottens, Västernorrlands och Jämtlands län.

Indikativ fördelning av medel för målet Territoriellt samarbete

Sverige tilldelas 2,1 miljarder kronor inom målet territoriellt samarbete. Tilldelningen består dels av 225 miljoner kronor för transnationellt samarbete, dels av 1,875 miljarder kronor för gränsöverskridande samarbete. Regionalfondsförordningen tillåter en viss flexibilitet att föra upp till 10 procent av medlen mellan dessa två samarbetsformer. Med beaktande av Sveriges relativt stora tilldelning av medel för gränsöverskridande samarbete avser regeringen att utnyttja möjligheten att föra över 10 procent av medlen för gränsöverskridande samarbete till transnationellt dito. Därmed tilldelas de gränsöverskridande programmen 1,676 miljarder kronor och de transnationella 414 miljoner kronor, vilka fördelas på de tre transnationella programmen enligt följande: Östersjöprogrammet, 250 miljoner kronor, Nordsjöprogrammet, 101 miljoner kronor och Norra Periferin, 63 miljoner kronor.

Fördelningen av medel mellan de gränsöverskridande programmen blir ett resultat av förhandlingar mellan ingående länder, där bl.a. en balans mellan ländernas respektive insatser eftersträvas. Tilldelningen till respektive program indikeras i de programdirektiv som tillställs program-

ansvariga myndigheter och slås slutligen fast i Europeiska kommissionens beslut om program för perioden 2007–2013.

3.4.1 Genomförande av gränsöverskridande och transnationella program

Det faktum att territoriellt samarbete i den kommande programperioden är ett av tre mål inom EU:s sammanhållningpolitik ställer större krav på ett mer strategiskt genomförande av programmen. Samtliga län i Sverige omfattas av minst två program för territoriellt samarbete, och flertalet omfattas av inte mindre än tre till fem program. Därmed finns ett uppenbart behov av strategisk samordning där programmens olikheter bör tas tillvara för att bäst tillgodose regionernas syften och behov. En mer strategisk samordning av programmen är även viktigt för att undvika att överlappande insatser genomförs och för att säkerställa att programmen så långt som möjligt kompletterar varandra. Möjligheten att arbeta med prioriterade insatser inom ramen för flera program samtidigt bör vidareutvecklas. Vidare är det viktigt att utnyttja de möjligheter till flexibilitet som finns i regelverket, exempelvis att 20 procent av ett programs resurser kan användas i, till programområdet, angränsande län och att 10 procent av ett programs totala budget kan användas utanför EU.

Programmets prioriteringar bör vidare återspegla nationell politik och planering. Detta bör bl.a. ske genom att centrala myndigheter och verk engageras i programmets utformande och genomförande. Exempelvis bör insatser som bidrar till att förbättra kommunikationer till och inom programområdena, t.ex. mellan de nordiska storstadsregionerna stödjas.

3.5 Partnerskap för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning

Aktörer på nationell, regional och lokal nivå har alla ett ansvar för insatser av betydelse för den regionala utvecklingen. Ett gemensamt ansvar ställer krav på väl fungerande samverkansprocesser och dialoger om det regionala utvecklingsarbetet som kan bidra till att skapa mervärden för inblandade aktörer. Samverkansprocessen skall bidra till att länka regionala och lokala strategier till nationella prioriteringar, samtidigt som den skapar legitimitet, bidrar till samordning och motverkar fragmentering. Öppenhet, delaktighet och effektivitet skall säkerställas i genomförandet. En viktig förutsättning för väl fungerande samverkansprocesser är att de involverar aktörer på samtliga nivåer; europeisk, nationell, regional och lokal.

Samverkansprocessen förutsätter en ökad sektorssamordning på nationell nivå, likväl som en bred samordning på regional nivå, mellan offentliga aktörer, näringslivet, intresseorganisationer och universitet och högskola. På lokal nivå ställer samverkansprocessen krav på den fysiska planeringen och de lokala översiktsplanerna. I de fall kommunerna har genomfört omvärldsanalyser, samt utarbetat lokala utvecklingsstrategier och pro-

gram, bör dessa ingå som viktiga underlag i det regionala utvecklingsarbetet. Kommunerna bör själva bidra med att precisera sin roll i länet, med stöd av länets målsättningar för det regionala utvecklingsarbetet.

Utgångspunkten för samverkansprocessen och dialogen mellan de olika nivåerna är att det finns tydliga prioriteringar som uttryckts i strategier på nationell respektive regional och lokal nivå. Regeringen avser att skapa förutsättningar för en utvecklad dialog kring de regionala utvecklingsfrågorna genom att bl.a. inrätta ett nationellt forum för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning samt tematiska myndighetsgrupperingar för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning.

3.5.1 Nationellt forum för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning

Det finns ett tydligt och ökande behov av en utvecklad politisk dialog mellan den nationella och den regionala nivån om de regionala utvecklingsfrågorna. Det är regeringens avsikt att utveckla den dialog som förts inför framtagandet av den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013. Regeringen vill genom inrättandet av ett nationellt forum för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning skapa en arena för en kontinuerlig politisk dialog mellan nationella och regionala företrädare, med utgångspunkt i den nationella strategin och i regionala utvecklingsstrategier. Bildandet av ett nationellt forum för regional utveckling skapar bl.a. förutsättningar för ett samlat svenskt agerande i dialogen med Europeiska kommissionen.

Det nationella forumet bör mötas regelbundet för att diskutera frågor av betydelse för regional utveckling i Sverige. Resultatet blir en avstämning av vilka gemensamma insatser som krävs för att nationella och regionala mål och prioriteringar skall kunna förverkligas. Regeringen anser det är viktigt att en motsvarande dialog sker mellan regional och lokal nivå, för att säkerställa delaktighet och representation av lokala intressen i det strategiska regionala utvecklingsarbetet. I det sammanhanget kan kommunala översiktsplaner eller andra former av lokala utvecklingsstrategier vara en utgångspunkt.

Vart tredje år, 2009 och 2012, skall en fördjupad avstämning ske av den nationella strategin för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning 2007–2013 och de regionala utvecklingsstrategierna. Den skall ske genom en bred dialog med regioner och andra aktörer.

3.5.2 Tematiska myndighetsgrupperingar för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning

De nationella och regionala myndigheternas deltagande i det regionala utvecklingsarbetet är centralt. Länsstyrelserna skall samordna de statliga

insatserna i det regionala utvecklingsarbetet. Regeringens bedömning är att den statliga sektorssamordningen kan behöva förbättras för att underlätta samverkan och tydliggöra prioriteringar gentemot den regionala nivån. Myndigheter agerar ofta i processer som sträcker sig över sektorsgränser. De prioriteringar som anges i den nationella strategin skall ligga till grund för myndigheternas agerande för regional utveckling. Regeringen anser att myndigheternas roll som främjare av och deltagare i regionala utvecklingsprocesser behöver understrykas. De skall medverka i arbetet med regionala utvecklingsstrategier, såväl som i arbetet med regionala tillväxtprogram och strukturfondsprogram.

Regeringen vill stimulera de nationella myndigheternas medverkan i det regionala utvecklingsarbetet genom bildandet av tematiska grupperingar av myndigheter kring de identifierade nationella prioriteringarna för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning. Mot bakgrund av erfarenheterna av det s.k. RUP-uppdraget⁶ är det av stor vikt att säkerställa kontinuerliga kontakter och samverkan med regionala företrädare, såväl statliga som kommunala, i arbetet inom de tematiska grupperingarna. De tematiska grupperna skapar en utökad möjlighet för kunskapsuppbyggnad, kunskapspridning och samverkan mellan myndigheterna och den regionala nivån. Myndighetsgrupperingarna bör även vara en resurs för det nationella forumet.

4 Uppföljning och lärande

En viktig del i allt utvecklingsarbete är att kontinuerligt reflektera över den verksamhet som bedrivs och att lära av erfarenheter, både positiva och negativa. Regeringens avsikt är att en systematisk uppföljning och utvärdering skall vara en del av arbetet med den regionala utvecklingspolitiken liksom med den europeiska sammanhållningspolitiken. Syftet är att förbättra hela programarbetet, från planering till genomförande. Det finns ett ständigt behov av att öka kunskapen om omvärlden och om hur olika åtgärder bäst kan kombineras för att vara effektiva och leda till måluppfyllelse.

Med utgångspunkt i analyser av utvecklingen på nationell och regional nivå, samt utvärderingar av det regionala utvecklingsarbetet, skall en fördjupad avstämning ske 2009 och 2012 avseende den nationella strategin samt regionala utvecklingsstrategier och strukturfondsprogram. Det kommer att kunna leda till en revidering av den nationella strategin eller regionala utvecklingsstrategier och eventuellt resultera i förändringar i strukturfondsprogrammen. Avstämningen kommer även att ligga till grund för rapportering till Europeiska kommissionen. Enligt EU:s regelverk skall en sådan rapportering göras 2009 och 2012 med utgångspunkt i kopplingen mellan den nationella strategin för regional konkurrenskraft,

⁶ Regeringen gav i juni 2004 tretton myndigheter i uppdrag ”att redovisa förslag till metoder som bidrar till att stärka myndigheternas arbete med regionala utvecklingsprogram”. I uppdraget ingick också att särskilt belysa ett antal strategiska områden och deras bidrag till en hållbar regional utveckling.

entreprenörskap och sysselsättning 2007-2013 och strukturfondsprogrammen för samma tidsperiod. I samband med budgetpropositionen kommer även en rapportering till riksdagen att ske.

Som grund för den fördjupade avstämningen skall ett analysarbete inledas 2007, som en vidareutveckling av det analysarbete som legat till grund för strategin. Regeringen behöver mer systematiskt kunna följa den territoriella utvecklingen i landet utifrån ett antal tematiska områden. Analysarbetet bör involvera ett antal myndigheter, både nationella och regionala samt experter från andra organisationer.

Det process- och resultatorienterade förhållningssätt som skall prägla de regionala tillväxtprogrammen kräver att ett kontinuerligt lärande sker på lokal, regional och nationell nivå. För detta ändamål krävs att analyskapaciteten på länsnivå kan beakta inomregionala styrkor och svagheter samtidigt som man förhåller sig till förändringar i omvärlden. I lärandet ingår att det uppföljnings- och utvärderingssystem som byggts upp kring de regionala tillväxtprogrammen fortsätter att användas och vidareutvecklas utifrån ITPS processutvärdering, som genomfördes våren 2006, samt Nutek:s årliga uppföljningsrapporter.

Under programperioden 2007–2013 kommer, liksom i föregående programperioder, strukturfondsprogrammen att utvärderas i samband med programframtagandet (ex-ante), under programmets löptid och i efterhand. Utvärderingarna kommer att ha något olika karaktär och tjäna olika syften i programcykeln. Det övergripande målet med den utvärdering och uppföljning som genomförs är att bidra till kvaliteten och lärandet. Därför är det viktigt att i denna programperiod göra ytterligare ansträngningar för att bättre tillvarata utvärderingsprocessen och utvärderingarnas resultat, exempelvis genom att använda nya metoder. Det är angeläget att berörda parter, ägare och bärare av program och strategier, även är de som behandlar utvärderings- och uppföljningsresultaten och bidrar till förbättrade program och strategier för ökad måluppfyllelse. Det är viktigt att dra lärdomar av både framgångar och misslyckanden.

Genomförandet av strukturfondsarbetet i Sverige skall, från och med 2007, årligen redovisas som en del i uppföljningen av Sveriges handlingsprogram för tillväxt och sysselsättning i samband med Europeiska rådets s.k. vårtoppmöte.

Mot bakgrund av att landets regioner har skiftande erfarenheter av program- och strategiarbete och arbete med EU-program har regeringen bedömt att det kan finnas ett fortsatt behov av olika former av processtöd inför det strategi- och programarbete som skall bedrivas. Det finns även behov av att finna former för ett kontinuerligt erfarenhetsutbyte, liknande det som bedrivits av Nutek under föregående programperioder, kring genomförandet av strukturfondsprogrammen.

Lärande inom territoriellt samarbete

Inom målet territoriellt samarbete finns behov av att utveckla ett kontinuerligt lärande för svenska aktörer som deltar i projekt inom ramen för

olika program. Sverige kommer att med hela eller delar av sitt territorium ingå i upp till tio program för gränsöverskridande, transnationellt eller interregionalt samarbete. Då programmen stödjer samarbete mellan svenska aktörer och aktörer från en mängd olika länder, i olika konstellationer beroende på program och insats, är det svårt att inom ett enskilt program att hålla ihop lärandet. Inte desto mindre är det av stor vikt att ta tillvara erfarenheter, metoder och goda exempel från den stora mängd projekt som genomförts inom ramen för nuvarande Interreg-program och kommande program för territoriellt samarbete. Ett mer systematiskt uppföljningsarbete på nationell nivå bör därför etableras, som både fyller behovet av ett kunskapsutbyte kring administrativa frågor och ett spridande av kunskap och erfarenheter för ett kontinuerligt lärande. Detta arbete skall utgöra ett komplement till de initiativ som tas av de enskilda programmen kring utvärderingar och lärande.

Det uppdrag som Nutek har haft under innevarande strukturfondsperiod att stödja ett erfarenhetsutbyte i främst administrativa frågor för gränsöverskridande program bör därför breddas. Uppdraget bör omfatta resultatuppföljning och spridande av erfarenheter av insatser inom gränsöverskridande, transnationellt och interregionalt samarbete. Ansvariga myndigheter för att koordinera arbetet skall vara Nutek i samverkan med Sidas Östersjöenhet, och i nära samarbete med Sveriges Kommuner och Landsting.

5 Möjligheter och utmaningar för regional konkurrenskraft, entreprenörskap och sysselsättning i Sverige

Sveriges möjligheter för att stärka konkurrenskraften, främja entreprenörskapet och öka sysselsättningen är i många avseenden mycket goda, men utmaningarna är också stora. Globaliseringen innebär, på gott och ont, en starkt ökande ekonomisk konkurrens. De demografiska förändringarna ställer Sveriges välfärdssystem, arbetsmarknad och regioner inför allt större utmaningar. Klimatförändringar och andra miljöproblem är i många hänseenden hotande och kan bli kostsamma för samhället.

Förmågan att möta framtidens utmaningar varierar inom landet, beroende på skilda regionala och lokala förutsättningar. Det lokala arbetet måste alltmer sättas in i ett regionalt, nationellt och globalt sammanhang för att en stärkt konkurrenskraft, ett mer utvecklat entreprenörskap och en ökad sysselsättning skall kunna uppnås.

Ekonomisk utveckling och näringslivsstruktur

Den svenska ekonomin har under det senaste kvartseket genomgått stora förändringar. Förutsättningarna för näringslivet har förändrats genom ett ökat globaliseringstryck, liberalisering av internationell handel och kapitalflöden, teknisk utveckling, samt det svenska inträdet i EU 1995.

Ett av flera mått på ett lands konkurrenskraft är bruttonationalproduktens (BNP) utveckling. Under 2005 ökade Sveriges BNP med 2,7 procent. Under de senaste fyra åren har den svenska tillväxten i BNP per capita varit högre än vad den varit för EU-15, men i förhållande till OECD något lägre. Den ekonomiska utvecklingen i ett europeiskt perspektiv ser däremot bekymmersam ut för många svenska regioner. Mälardalsregionen (utanför Stockholm), Skåne, Västsverige och Småland visar inte motsvarande förmåga som jämförbara europeiska regioner även om delar av dessa regioner haft en god utveckling.

Tabell 1

NUTS II ⁷	BRP per capita 2002 (EU25=100)	Ranking jämfört med NUTS II i EU-25*		Förändring av ranking 1995 jämfört med 2002
		1995	2002	
Stockholm	158	11	8	3
Västsverige	109	70	66	4
Sydsverige	106	84	78	6
Mellersta Norrland	104	51	91	-40
Småland med öarna	103	79	96	-17
Östra Mellansverige	100	100	111	-11
Övre Norrland	99	66	113	-47
Norra Mellansverige	98	76	119	-43

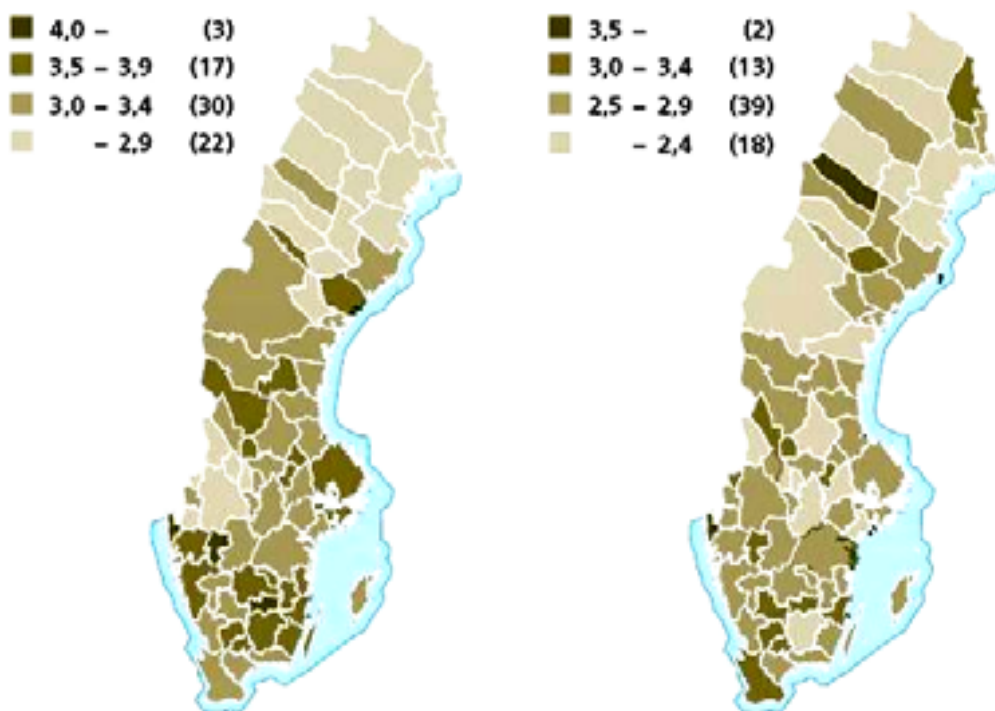
*Totalt finns 253 NUTS II- regioner i EU25 Källa: Eurostat

Norra Sveriges regioner, inklusive Värmland och Dalarna, har, tillsammans med några tyska regioner, haft den svagaste utvecklingen inom EU både avseende BRP och sysselsättning om man ser till hela perioden sedan 1995. Den regionala inkomsten per invånare växer snabbast i de södra delarna av landet. Av de fem lokala arbetsmarknadsregioner som har högst tillväxttakt ligger två i Västra Götalands län och tre i Smålandslännen (Jönköpings län, Kronobergs län och Kalmar län).

En källa till starkt konkurrenskraft och tillväxt är förmågan att öka produktiviteten. Sverige har idag en arbetsproduktivitet som ligger i nivå med genomsnittet för OECD, medan den i jämförelse med EU-15 är något lägre. För regional arbetsproduktivitet visar sig ett mer varierat geografiskt mönster än vad de regionala inkomsterna uppvisar. Bland de fem lokala arbetsmarknadsregionerna som hade den snabbaste tillväxten i regional arbetsproduktivitet återfinns två i Västerbottens län och övriga i mellersta och södra Sverige.

⁷ NUTS – Nomenclature des Unités Territoriales Statistiques – är EU:s regionindelning för statistikredovisning.

Figur 1 Genomsnittlig årlig procentuell tillväxt i regional inkomst (vänster) och regional arbetsproduktivitet (höger) 1994–2003.

Källa: Institutet för tillväxtpolitiska studier (ITPS), 2005

Ytterligare mått på konkurrenskraft är utvecklingen av fasta bruttoinvesteringar per capita, vilket även reflekterar den utveckling som skett inom den svenska ekonomin de senaste tio åren. Nästan samtliga sektorer har ökat sin andel av bruttoinvesteringarna av BNP mellan 1993 och 2003. Den största ökningen har skett inom parti- och detaljhandel, samt hotell och restaurang, vars andel av bruttoinvesteringar av BNP är runt 1,2 procent. Motsvarande värde för bl.a. tillverkningsindustrin är 3 procent och för finansiella och övriga företagstjänster 0,3 procent.

Tjänsteproduktionen står för 53 procent av förädlingsvärdet i det svenska näringslivet. För varuproduktionen är motsvarande siffra 47 procent varav tillverkningsindustrin står för huvuddelen. För Sveriges del är tjänstesektorns andel, i jämförelse med exempelvis USA, Danmark och Storbritannien, lägre. De nordiska länderna har länge haft en lägre andel företagstjänster, något som är på väg att ändras. Idag etableras nya företag huvudsakligen i tjänstesektorn och då främst inom företagstjänster.

Tabell 2 Förädlingsvärdet som andel av det totala förädlingsvärdet i näringslivet uppdelat på branscher. Genomsnitt 2000–2002.

VAROR

Bransch

	SE	DK	FI	UK	DE	EU15	US
Jordbruk, skogsbruk, fiske, gruv- industri	3 %	6 %	5 %	5 %	2 %	3 %	3 %
Tillverkningsindustri	36 %	21 %	37 %	24 %	32 %	29 %	31 %
Elektricitet, gas och vatten	3 %	3 %	3 %	3 %	2 %	3 %	2 %
Byggindustri	5 %	6 %	5 %	6 %	6 %	7 %	5 %
SUMMA varuproduktion	47 %	37 %	50 %	37 %	42 %	42 %	40 %

TJÄNSTER

Bransch

Parti- och detaljhandel, hotell och restaurang	15 %	21 %	14 %	19 %	13 %	17 %	21 %
Transport och kommunikation	10 %	12 %	13 %	11 %	9 %	10 %	8 %
Finansiella tjänster och övrig företagsservice	28 %	31 %	23 %	33 %	36 %	31 %	31 %
SUMMA tjänsteproduktion	53 %	63 %	50 %	63 %	58 %	58 %	60 %

Källa: ITPS 2006

Näringslivsstrukturen, samt graden av specialisering, skiljer sig åt mellan Sveriges regioner, något som får till följd att struktur- och konjunkturförändringar slår mycket olika regionalt. För de små och medelstora regionerna, med en svag branschbredd, blir regionen beroende av ett fåtal större arbetsställen. Detta leder till en ökad sårbarhet. Den regionala sårbarheten är idag främst koncentrerad till traditionella industriområden såsom Bergslagen, delar av Småland, Dalsland och södra Norrlandskusten, till följd av hård global konkurrens och strukturomvandling. Vissa av de idag ekonomiskt starka regionerna uppvisar även de en sårbarhet, eftersom de har en hög grad av specialisering. Storstadsregionerna har flest branscher representerade.

En internationell jämförelse visar att Sverige har många mikroföretag, 1–9 anställda. I Europa är det bara Italien och Spanien som har en högre andel än Sverige. När det gäller de något större småföretagen, 10–49 anställda, har Sverige efter Spanien och Italien den lägsta andelen. Dessa företags andel av företagsstocken är 5,7 procent i Sverige, vilket kan jämföras med Tysklands andel på 14 procent och Storbritanniens andel på 12,8 procent. Slutsatsen är att det i Sverige etableras många mikroföretag, dvs. inflödet av företag är relativt gott, men att tillväxtförutsättningarna inte verkar vara särskilt goda i en internationell jämförelse.

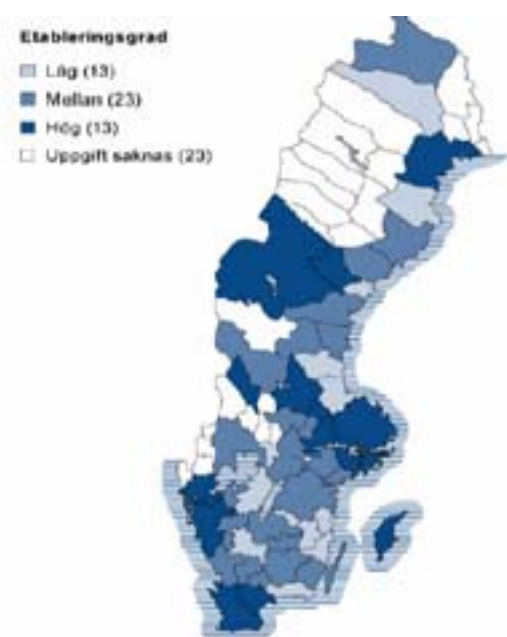
År 2005 startades 44 585 företag, vilka sysselsatte 70 328 personer, enligt ITPS.⁸ Det innebär att i genomsnitt endast 1,6 personer var sysselsatta per företag, en siffra som successivt minskat. Endast 40 procent av företagarna valde att arbeta heltid med företaget. Övriga företagare var anställda, studerade eller drev annat företag. Trots en god tillväxt undvi-

⁸ Preliminär data. Fastställs sommaren 2007.

ker svenska enmansföretagare att anställa. En förklaring till detta är att jämförelsevis många enmansföretagare i Sverige saknar tidigare erfarenhet av att ha anställt personal. Företagare som har arbetsgivarerfarenhet fortsätter nämligen erfarenhetsmässigt att anställa. Endast 3 procent av företagen utan anställda i Sverige har tidigare haft anställd personal, vilket är den lägsta andelen bland samtliga EU-länder, där genomsnittet ligger på 28 procent. I Sverige kan vi vidare konstatera att de stora privata företagen dragit ned sysselsättningen under de senaste åren. Bruttotillskottet av nya jobb har visat sig komma från mindre och i vissa fall nystartade företag. Men även om de små företagen har ökat sysselsättningen, har det inte skett i en sådan omfattning att det lett till en låg arbetslöshet.

Sverige har få personer involverade i nyföretagandet så som det mäts i Global Entrepreneurship Monitor (GEM). I ”Total Entrepreneurial Activity Index” anges andelen av arbetskraften (18–64 år) som antingen aktivt är involverade i att starta företag eller som äger/leder ett företag yngre än 42 månader. I 2005 års rapport hamnar Sverige på 32:a plats av 35 länder när det gäller entreprenöriell aktivitet. Om enbart de 21 länder som tillhör några av de rikaste i OECD räknas in så hamnar Sverige på 19:e plats. Sverige har hamnat i den nedre tredjedelen i den grupp länder sedan 2000 då Sverige ingick för första gången.

Figur 2 Nyföretagandet 2004.

Källa: Nutek, 2006

Attityder till företagande bedöms ha en inverkan på graden av företagande. Den genomsnittliga andelen som skulle föredra att vara företagare varierar mellan 24,3 och 30,6 procent i landets NUTS II-regioner. Stockholm (30,6 procent) ligger i topp, och övriga NUTS II-regioner placerar sig något under genomsnittet för hela riket. Andelen som kan tänka sig att bli företagare är något högre bland män än kvinnor.

Globaliseringsprocessen medför en intensifiering av Sveriges redan starka internationella deltagande. Den svenska ekonomin blir alltmer utlandsberoende och exporten bedöms som viktigast för den ekonomiska tillväxten. Den svenska utrikeshandeln domineras av tillverkningsindustrin och landets råvaruresurser står fortfarande för en betydande del av exporten. Tjänsteexporten svarar för drygt en femtedel av den totala exportefterfrågan. Den starka exporten bedöms inte leda till någon större ökning av sysselsättningsgraden eftersom sysselsättningen i Sverige, liksom i många andra OECD-länder, främst växer i näringsgrenar som har en regional eller lokal marknad.

Att den svenska ekonomin kännetecknas av ett högt internationellt deltagande, får genomslag inte bara på andelen export, utan även på förmågan att utveckla nya produkter och förbättra produktionsmetoder.

Sverige och Finland bedöms i EU-sammanhang som ledande i fråga om innovativ förmåga. Sveriges satsningar, såväl offentliga som privata, på forskning och utveckling ligger väl över genomsnittet i EU-länderna. Graden av kommersialisering av forskningsresultat, i förhållande till andelen av BNP som går till forskning och utveckling, är dock fortfarande för låg. Ett fåtal högteknologiföretag, till exempel ABB, Ericsson och Astra Zeneca, har medverkat till att Sverige som nation kommit högt på listan över FoU-satsningar. Sverige har en mycket hög koncentration av FoU-satsningar inom ett fåtal företag. På NUTS II-nivå i Sverige återfinns regionala variationer i FoU-utgifter i näringslivet som andel av BRP. År 2003 var riksgenomsnittet 2,9 procent. På regional nivå hade Västsverige störst investeringar i forskning och utveckling (5,4 procent) följt av Stockholm (3,1 procent) och Sydsverige (3,1 procent).

För att förbättra en regions innovativa förmåga bedöms andelen högt utbildade samt graden av kunskapsintensitet i produktionen vara viktiga faktorer. Den sistnämnda faktorn är nära kopplad till den branschstruktur en region har. Små regioner, med en hög andel sysselsatta inom den tjänsteproducerande sektorn, har en relativt låg kunskapsintensitet, medan regionala centra med universitet samt storstadsregionerna har en hög kunskapsintensitet. Nya, snabbväxande företag har en högre innovationsnivå än etablerade företag och branscher. Även avkastningen på investeringar i FoU är tidvis högre i snabbväxande företag jämfört med etablerade företag. I synnerhet gäller det IT-sektorn som präglats av små och snabbväxande företag som bärare av innovationer.

Sverige är en av de ledande kunskapsbaserade ekonomierna i EU. Var tredje svensk i åldrarna 25–64 år har någon form av eftergymnasial utbildning. Andelen högt utbildade (minst 3-årig eftergymnasial utbildning) uppgår till 19 procent och andelen med en kortare eftergymnasial utbildning till 14 procent av befolkningen (25–64 år). Kvinnor har en högre utbildningsnivå än män. Denna skillnad ser ut att förstärkas genom att fler kvinnor (48 procent) än män (37 procent) inom tre år efter gymnasieskolan, går vidare till högre utbildningar. Utbildningsnivåerna varierar kraftigt mellan länen. 60 procent av landets högt utbildade bor i de tre

storstadslänen. Genom att storstäderna drar upp riksgenomsnittet är andelen högutbildade lägre än riksgenomsnittet i 16 av 21 län.

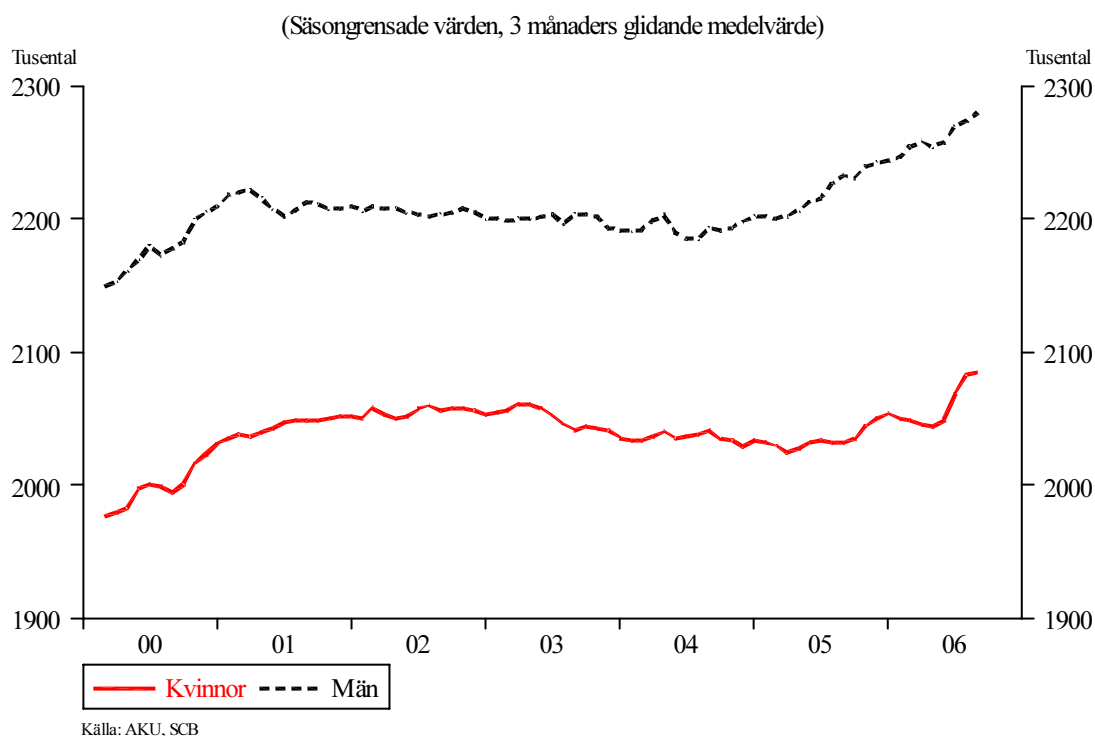
Ett öppet samhälle, präglad av mångfald och tolerans, skapar en kreativ miljö som attraherar kreativa människor som startar och driver företag. Detta bedöms förstärka en regions konkurrenskraft. Innovativa och attraktiva regioner med bra boendemiljöer, goda kommunikationer, tillgång till service, naturmiljöer, kultur och kulturarv är faktorer som bidrar till en god livsmiljö och utveckling av regionernas konkurrenskraft. Bostäder och boendemiljöer ses alltmer som ett verktyg för att göra en ort, kommun eller region attraktiv även ur ett näringslivsperspektiv och främjar på så sätt den ekonomiska utvecklingen. Bostadens ökande betydelse för den enskildes välbefinnande bedöms vara av växande betydelse för företags lokalisering och för en fortsatt utveckling av verksamheter på olika platser.

Utvecklingen på arbetsmarknaden

Omstruktureringen av arbetstillfällena från industrin till tjänstesektorn har pågått successivt sedan mitten av 1970-talet och beror delvis på den ökande konkurrensen från lågkostnadsländer, men även på att det skett en expansion inom kapital- och kunskapsintensiva branscher. Utlokalisering av delar av eller hela produktionen samtidigt som forskning och utveckling har behållits i Sverige har lett till att produktionens tjänsteinnehåll och förädlingsvärde har ökat. Förutom utveckling inom industrin har efterfrågan både på privata och företagsnära tjänster ökat, där företagsnära tjänster har ökat mest de senaste åren. För att klara denna omstrukturering krävs bland annat hög rörlighet och bra matchningsprocesser på arbetsmarknaden.

Efter några år med god tillväxt i den svenska ekonomin i slutet av 1990-talet avstannade den goda utvecklingen i början av 2000-talet och som en följd av detta utvecklades den svenska arbetsmarknaden svagare än tidigare. Trots att konjunkturen återigen började vända under senare delen av 2003 utvecklades inte Sveriges arbetsmarknad som förväntat. Bland annat sjönk sysselsättningen under 2003 och 2004, främst bland kvinnor. Sedan 2005 har dock sysselsättningen visat en positiv utveckling och under september 2006 uppgick antalet sysselsatta kvinnor i åldern 16–64 år som andel av befolkningen till 71,6 procent, medan motsvarande siffra för männen var 77,2 procent.

Figur 3 Antalet sysselsatta kvinnor och män 16-64 år, januari 2000-september 2006

Den öppna arbetslösheten minskade i och med konjunkturförbättringen mellan åren 1997 och 2001 och fortsatte sedan att ligga på en lägre nivå under 2002. Den öppna arbetslösheten började dock återigen stiga under 2003 fram till första halvåret 2004 trots att konjunkturen förbättrades under samma period. Arbetslösheten har därefter lagt sig på något av en plåtå, med undantag av en kraftig topp under sommarmånaderna 2005, vilket är en effekt av SCB:s omläggning av AKU⁹. Under ett antal månader utvecklades kvinnors öppna arbetslöshet inte lika bra som männens, vilket till stor del berodde på att det främst var i traditionellt manliga sektorer som sysselsättningen förbättrades. I september 2006 var dock andelen arbetslösa kvinnor 4,9 procent och andelen arbetslösa män 5,0 procent.

Det är inte enbart den öppna arbetslösheten som definierar potentiell arbetskraft. Det finns även många människor som kan och vill arbeta men som inte bereds arbete. Stora delar av den svenska arbetsföra befolkningen står utanför den reguljära arbetsmarknaden.

Antalet personer som försörjdes med sociala ersättningar 2005 motsvarar drygt 1 miljon eller drygt 21 procent av de folkbokförda i åldern 20–64 år. Under 2006 får drygt 12 procent av befolkningen i arbetsför ålder ohälsorelaterade ersättningar (sjuk- och rehabiliteringspenning samt aktivitets- och sjukersättning), nära 8 procent arbetsmarknadsrelaterade ersättningar och cirka 1,5 procent ekonomiskt bistånd.

⁹ Arbetskraftsundersökning.

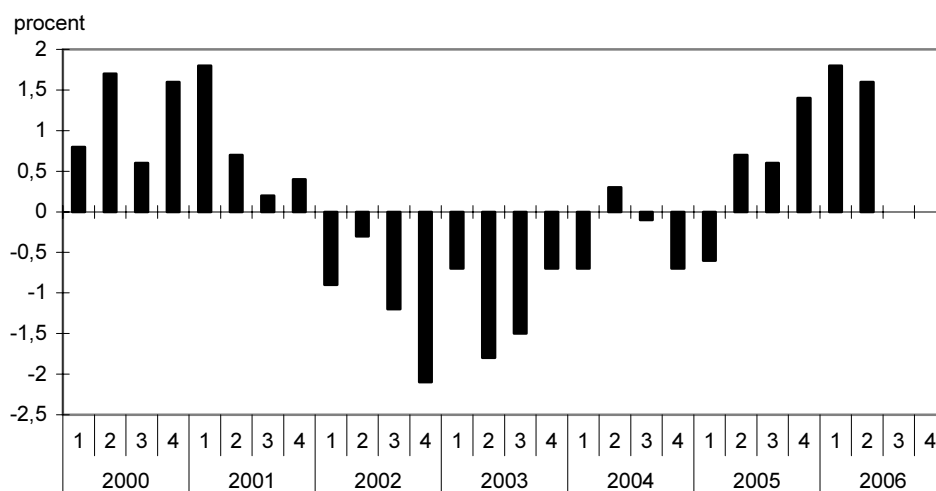
Den svenska arbetsmarknaden karakteriseras av en internationellt sett hög förvärvsfrekvens. Att förvärvsfrekvensen är så hög beror till stor del på att Sverige har ett högt arbetskraftsdeltagande bland äldre och bland kvinnor. Sverige, tillsammans med Danmark, hade under 2005 den högsta sysselsättningsintensiteten bland kvinnor inom EU. Svenska kvinnor hade en sysselsättning på 70,2 procent, en bra bit över EU:s sysselsättningsmål för kvinnor som är 60 procent. När det gäller äldres (55–64 år) deltagande så hade Sverige jämfört med övriga EU högst sysselsättningsintensitet i denna åldersgrupp, 69,5 procent, samma år. EU:s mål för äldres sysselsättning är 50 procent. Den höga sysselsättningsintensiteten bland äldre gäller både för äldre kvinnor och män (66,7 respektive 72,4 procent). Det höga deltagandet bland kvinnor och äldre är positivt för arbetskraftsdeltagandet och därmed positivt för möjligheterna för tillväxt i ekonomin.

En prioriterad grupp i den svenska arbetsmarknadspolitiken är ungdomar upp till 24 år eftersom ungdomsarbetslösheten under senare år har legat på en hög nivå jämfört med slutet av 1990-talet och början av 2000-talet. År 2005 hade ungdomar (15–24 år) en arbetslöshet på 22,6 procent enligt den internationella definitionen. Endast Polen, Slovakien, Grekland och Italien hade högre arbetslöshet än Sverige bland de europeiska länderna. Ungdomsarbetslösheten för kvinnor och män i Sverige uppgick under året till 22,1 procent respektive 23,0 procent. (Eurostat, 2006).

Andelen ungdomar (18–24 år) som slutat skolan med högst godkänd grundskoleutbildning var ca 9 procent – ca 9,5 procent för kvinnor och ca 8,5 procent för män – under 2005. Andelen ungdomar, 22 år gamla med minst grundskoleutbildning uppgick under 2005 till ca 89 procent. Andelen för kvinnor i denna ålder uppgick till ca 89,5 procent och för män till ca 88 procent. Dessa resultat är i ett europeiskt perspektiv relativt bra (Eurostat).

Ett ytterligare mått på hur väl arbetsmarknaden utvecklas är antalet arbetade timmar i ekonomin och enligt Nationalräkenskaperna sjönk antalet arbetade timmar under 2002 och 2003, vilket till stor del är en effekt av att ekonomin mattades av i början av decenniet. Under 2004 var utvecklingen av antalet arbetade timmar ostadig, men sedan andra kvartalet 2005 har antalet arbetade timmar ökat jämfört med motsvarande kvartal föregående år, se figur nedan.

Figur 4 Förändring av antalet arbetade timmar, kvartalsvis 2000-2006

De senaste årens oväntat svaga utveckling på arbetsmarknaden vad gäller sysselsättning, arbetslöshet och arbetade timmar, trots en förbättrad konjunktur, kan kopplas till olika företeelser inom den svenska ekonomin. En förklaring är bland annat att produktiviteten (förädlingsvärdet per arbetad timma) har ökat i den svenska ekonomin under denna period, genom att företagen har kunnat utöka sin produktion utan att behöva öka varken antalet anställda eller antalet arbetade timmar. Under andra kvartalet 2006 var kapacitetsutnyttjandet inom industrin rekordhøgt i landet och låg på 91,1 procent. Det är dock vanligt att produktiviteten ökar i en konjunkturuppgång då företagen i större utsträckning nyttjar befintlig personal och kapital innan uppgången är säkerställd. Produktiviteten förväntas dock utvecklas svagare under de närmast kommande åren, vilket i sin tur innebär att antalet arbetade timmar kan förväntas fortsätta utvecklas positivt liksom sysselsättningen.

Förklaringar till att arbetslösheten inte sjunkit som förväntat är dels att fler (exempelvis studerande) har gått in i arbetskraften när arbetsmarknadsläget förbättras, dels att sjukfrånvaron har börjat sjunka sedan 2003. Båda dessa faktorer sätter press uppåt på den öppna arbetslösheten på kort sikt eftersom fler personer står till arbetsmarknadens förfogande. På längre sikt förväntas dock ett ökat utbud leda till högre efterfrågan på arbetskraft.

Sysselsättningen i landets 21 län har utvecklats olika de senaste åren, då återhämtningen efter konjunkturedgången under 1990-talet har varit olika gynnsam för länen. Stockholms län är det enda län där antalet förvärvsarbetande var högre 2000 än 1990 (SCB, 2003). En förklaring till de skilda sysselsättningsnivåerna är att regionala åldersstrukturer har skapats i och med stor inflyttning av yngre till storstadsregioner och universitetsregioner samt svag utveckling i andra delar av landet. Enligt prognoser från SCB (2003) kommer andelen i yrkesaktiv ålder och andelen unga fortsätta att minska i samtliga län fram till 2030, vilket i sin tur innebär att försörjningskvoten (antalet ungdomar och äldre per 20–64-åring) förväntas stiga ytterligare i alla län. Förändringstakten är dock olika där de regioner som redan idag har en ogynnsam åldersstruktur förutspås att halka efter ytterligare. Stockholms, Uppsala, Västerbot-

tens och Skåne län har en hög andel eftergymnasialt utbildade och dessa län beräknas enligt SCB att behålla sin tättposition även 2020.

Utrikes födda är en grupp som till stor del står utanför den svenska arbetsmarknaden. Det finns skillnader i sysselsättningsgrad och arbetslöshet mellan inrikes och utrikes födda och skillnaderna har varit tämligen oförändrade under de senaste åren. Den positiva trenden för utrikes föddas sysselsättning från mitten av 1990-talet avbröts när arbetsmarknadsläget försämrades i början av 2000-talet och skillnaden i sysselsättning mellan utrikes och inrikes födda har i princip varit oförändrad sedan dess.

År 2005 var sysselsättningsintensiteten bland utrikes födda män 64,8 procent, jämfört med 77,8 procent för inrikes födda män. För kvinnor var motsvarande siffror 58,7 procent för utrikes födda, jämfört med 74,2 procent för inrikes födda (AKU, SCB). Den öppna arbetslösheten för utrikes födda var samma år mer än dubbelt så hög jämfört med inrikes födda.

Utrikes födda är givetvis ingen homogen grupp. En rad faktorer har betydelse för möjligheterna på arbetsmarknaden. Sysselsättningen hänger bland annat samman med hur lång tid en individ har varit i Sverige. Gapet mellan inrikes och utrikes födda är avsevärt mycket större för dem som varit kort tid i Sverige, även om utrikes födda som varit längre tid i Sverige inte heller har samma sysselsättningsgrad som inrikes födda.

För personer med funktionshinder ökade sysselsättningen kraftigt (från 54,8 till 67 procent) från mitten av 1990-talet fram till 2000. Därefter har dock andelen sysselsatta med funktionshinder minskat till 61,6 procent under 2004. För kvinnor med funktionshinder var sysselsättningen 59,0 procent under 2004 och för män med funktionshinder var sysselsättningen 64,4 procent under samma år. Den öppna arbetslösheten för personer med funktionshinder sjönk fram till 2002, vilket även bidrog till att arbetslösheten började närma sig nivåerna för den övriga befolkningen. Därefter har den öppna arbetslösheten ökat igen och låg under 2004 på 6,3 procent. Samma år var den öppna arbetslösheten för kvinnor och män med funktionshinder 6,5 respektive 6,1 procent (SCB, 2005a).

Utbildningsnivån är en viktig komponent för individens arbetsmarknadsdeltagande, och personer med funktionshinder har lägre utbildningsnivå än övriga befolkningen även om skillnaden har minskat sedan slutet av 1990-talet (SCB, 2005a). Den lägre utbildningsnivån kan dock vara en delförklaring till att personer med funktionshinder har en svagare förankring på arbetsmarknaden.

Behov som sysselsatta funktionshindrade främst nämner som viktiga för att kunna utföra sitt arbete är anpassade arbetsuppgifter, anpassat arbetstempo samt anpassad arbetstid. Ungefär lika stor andel kvinnor som män anger att anpassade arbetsuppgifter är viktigt, däremot anger kvinnor att de har större behov av anpassad arbetstid eller anpassat arbetstempo jämfört med män (SCB, 2005a).

Sjukskrivningarna har minskat sedan 2003 och statistik visar även att nybeviljandet till sjuk- och aktivitetsersättning har gått ned under det senaste året. Detta är en positiv utveckling på lång sikt eftersom det bidrar till ett ökat arbetskraftsutbud i ekonomin, vilket är viktigt inte minst med tanke på Sveriges demografiska utveckling framöver med en allt äldre befolkning. På kort sikt kan det dock innebära en utmaning för arbetsmarknaden att absorbera ny arbetskraft.

År 2005 utgjorde kvinnor 62 procent och män 38 procent av samtliga sjukskrivna. Mäns sjukfrånvaro ligger i ett längre tidsperspektiv inte på någon särskilt hög nivå i dag. Utvecklingen för kvinnors sjukfrånvaro är inom vissa yrkesområden väsentligt sämre än inom andra. Särskilt höga sjuktal redovisas inom kommunala arbetsområden – vård, skola och omsorg. Den sammanlagda bilden visar att en stor del av de orsaker som framförs som möjliga förklaringar till kvinnors sjukfrånvaro, kan hänföras till brister i jämställdheten mellan kvinnor och män – både på samhälls- och på individnivå.

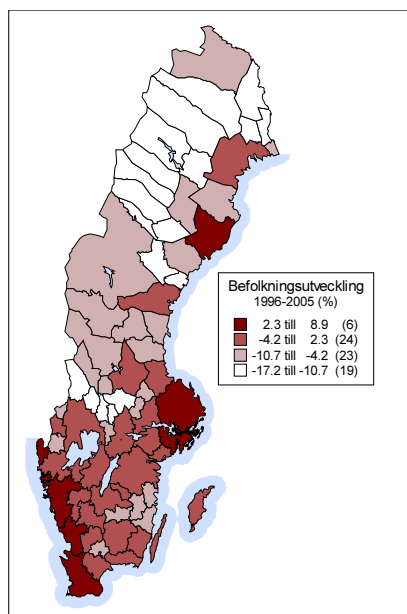
En SWOT-analys på utvecklingen av den Svenska arbetsmarknaden kommer finnas med i det nationella socialfondsprogrammet.

Befolkning och tillgänglighet

Sverige skiljer sig från flertalet andra europeiska länder på så sätt att landet präglas av långa avstånd och en gles befolkningsstruktur. Befolkningen är ojämnt fördelad, vilket slår igenom i tätortsstrukturen som karaktäriseras av ett stort antal små och medelstora städer mellan vilka avstånden är stora, samt med en stor dominans av Stockholm.

I Sverige, liksom i övriga EU, kommer andelen äldre i befolkningen att öka påtagligt under de kommande årtiondena. Idag finns det stora variationer mellan Sveriges regioner avseende befolkningens åldersstruktur, variationer som sannolikt kommer att förstärkas. De högsta andelarna ålderspensionärer förväntas i Norrland, Bergslagen och nordöstra Småland. Ökningen av andelen äldre påverkar försörjningskvoten, och redan idag finns det stora variationer i försörjningsbördan mellan olika regioner. Arbetskraftsbrist inom många yrkesgrupper bedöms bli en följd av de regionala förändringarna i åldersstrukturen.

Figur 5 Befolkningsutveckling i arbetsmarknadsregioner (Nutek:s 72 FA-regioner) under perioden 1996–2005.

Källa: Nutek (rAps)/SCB

Den svenska befolkningen är koncentrerad till en triangel formad av de tre största städerna – Stockholm, Göteborg och Malmö – samt utmed ett stråk längs Norrlandskusten. På 30 procent av landets yta bor 80 procent av befolkningen. Detta har stor betydelse för förutsättningarna för tillgänglighet. Den regionala befolkningsutvecklingen har under en lång tid följt relativt stabila mönster, med en koncentration mot framför allt storstadsregioner samt universitets- och högskoleregioner. En tydlig utveckling är urbaniseringen och en befolkningsminskning i stora delar av landet. I de flesta lokala arbetsmarknadsregioner har befolkningen minskat. På senare tid har befolkningen på landsbygden dock ökat i tätortsnära områden.

Det som bestämmer en stads eller en regions ekonomiska och sociala utveckling är inte bara dess egna förutsättningar. Läget i förhållande till andra områden, särskilt större städer och storstadsregionerna, samt tillgång till goda kommunikationer är ofta av större vikt. Det är möjligheterna för handel och serviceproduktion som skapar den breda basen för näringsutveckling. Situationen i de små och medelstora städerna skiljer sig mycket åt, beroende på deras geografiska läge; om de är en del av en storstadsregion, del av en funktionell stadsregion eller utgör ett mer eller mindre isolerat regionalt center. I många kommuner spelar tätorterna viktiga roller som regionala eller lokala centra för service och näringslivsverksamhet för omgivande landsbygd och mindre orter.

Det är mycket som talar för att det är stora och väl diversifierade regioner som i den globala ekonomin får en ökad roll för den nationella ekonomin. Genom regionförstoring blir det möjligt att stärka regioners konkurrenskraft och skapa förutsättningar för fler specialiserade verksamheter och därmed en mer differentierad arbetsmarknad. En utvidgning av regi-

oner medför ett ökat utbud och en ökad efterfrågan på arbetskraft, service, varor och kulturaktiviteter. Den ökade tillgängligheten bidrar till en ökad dynamik i samhället och till en minskad regional sårbarhet.

Det geografiska avståndet mellan boende och arbetsställe har stadigt ökat, men med bibehållen restid. I vissa delar av landet, som i Stockholm–Mälardalsregionen, är denna utveckling särskilt tydlig. I de norra och glesa delarna av Sverige, med avlägsna eller isolerade lokala arbetsmarknader, är avstånden i de flesta fall för stora för att fysisk regionförstoring skall vara möjlig.

Sveriges geografiska förutsättningar, med långa avstånd såväl inom landet som till strategiskt viktiga marknader, medför att tillgången till effektiva transporter och till elektroniska kommunikationer i hög grad påverkar näringslivet, medborgarna och konkurrenskraften. Utmaningen ligger i att möta en ökande handel inom det utvidgade EU och med unionens grannländer, samt att skapa goda förutsättningar för svenska företags ökade närvaro på den globala marknaden. Utmärkande förutsättningar för Sverige är de långa kusterna, vinterklimatet, den låga befolkningstätheten och de jämförelsevis små godsvolymer. Särskilt tydliga blir dessa förhållanden i EU där Sverige, jämfört med de mer centrala medlemsstaterna, har längre avstånd till och svårare villkor för att nå de stora europeiska marknaderna. Detta innebär ofta relativt högre logistikkostnader än andra EU-länder, vilket i sin tur innebär att svenskt näringsliv i hög grad är beroende av effektiva transporter för att bibehålla sin förmåga till konkurrens.

Regional utveckling – en territoriell dimension

Globaliseringen, internationaliseringen och den europeiska integrationen sätter nya ramar för utvecklingen i länder och regioner. Den territoriella dimensionen av regional utveckling diskuteras inom EU och den territoriella dimensionen av regional utveckling. Utgångspunkten är att territoriell sammanhållning skall komplettera målen om ekonomisk och social sammanhållning inom EU. Diskussionerna har bl.a. bidragit till ett ökat fokus på regioner och på platsens betydelse för att skapa konkurrenskraft och tillväxt.

Regionbegreppet används för att beteckna många typer av geografiska, administrativa och funktionella områden. Det är sammanhanget eller funktionen som avgör hur en region bör avgränsas. Utifrån ett svenskt regionalt utvecklingsperspektiv kan ett antal regiontyper med särskilda behov och förutsättningar identifieras.

Allt fler väljer att bosätta sig i storstadsområdena Stockholm, Göteborg och Malmö. Den ekonomiska utvecklingen i storstäderna är avgörande för både Sveriges och Europas tillväxt och konkurrenskraft. De kan exempelvis genom sin bredd och mångfald verka som starka innovativa miljöer även i ett internationellt perspektiv. Utvecklingen mot större funktionella regioner har visat på betydelsen av storstädernas relation till

sitt omland. Exempelvis är Stockholmsregionen i stor utsträckning integrerad med övriga Mälardalen och Göteborgsregionen med stora delar av Västsverige. Stockholm–Mälardalen är även en central region i Östersjöområdet och omnämns i flera internationella sammanhang som en av Europas mest dynamiska regioner. Malmöregionen är delvis integrerad med den danska sidan av Öresund vilket har stor betydelse för regionens utvecklingsförutsättningar.

Universitets- och högskoleorter finns i samtliga län och de har ofta verksamheter och kontakter spridda över större områden. Orterna har därför speciella fördelar som bör tas tillvara, exempelvis särskilt goda möjligheter till fördjupat samarbete mellan forskning, näringsliv och offentliga aktörer.

Mindre kommuner har ofta ett alltför ensidigt näringsliv. De är särskilt sårbara om de är starkt beroende av sådana industrier som i den internationella konkurrensen kan komma att minska sin verksamhet.

Tätortsnära landsbygder är, enligt Glesbygdsverkets definition, områden inom 5 till 45 minuters bilresa från tätorter med mer än 3 000 invånare. I sådana områden bor närmare två miljoner människor. Förhållandena där skiljer sig kraftigt från områden på längre avstånd från större tätorter. Den tätortsnära landsbygden rymmer ofta attraktiva bostadsorter för en större närliggande tätort och många områden har haft en positiv utveckling på senare tid. Faktorer som är särskilt viktiga för deras regionala utveckling är främst goda kommunikationer med huvudorten samt tillgång till lokal service. Områdena är ofta också rekreationsområden för människor i de större tätorterna. Småföretagande som på olika sätt replierar på den större tätorten är ett naturligt inslag i näringslivet. Det finns också många exempel på att näringslivet i den tätortsnära landsbygden är starkt internationellt orienterat vad gäller marknader och nätverk.

Glesbygder har långa avstånd till större tätorter och återfinns främst i Norrlands inland och i delar av västligaste Svealand. I dessa områden bor knappt 500 000 människor. Härtill kommer andra mindre områden med liknande grundförutsättningar, t.ex. skärgårdar utan fast landförbindelse. Där bor cirka 30 000 innevånare.

Sveriges glesa befolkningsstruktur blir särskilt tydlig i de norra delarna av landet som har en unik kombination av extrem gleshet, långa avstånd och kallt klimat. Befolkningstätheten i mellersta Norrland (Jämtlands och Västernorrlands län) är cirka 5,2 invånare per kvadratkilometer och i övre Norrland (Norrbottnens och Västerbottnens län) är den cirka 3,3 invånare per kvadratkilometer. Så låg befolkningstäthet återfinns inte någon annanstans i Europa. Den rådande befolkningsutvecklingen och åldersstrukturen indikerar att befolkningen i stora delar av dessa områden kommer att minska ytterligare under de kommande decennierna, vilket försvårar möjligheten att tillhandahålla en god service på många orter.

Gränsöverskridande samarbeten

Internationella kontakter har alltid förekommit på den lokala och regionala nivån i Sverige, men omfattningen och inriktningen av det gränsöverskridande samarbetet har förändrats under de senaste decennierna. Genomgripande förändringar såsom Sovjetunionens sammanbrott, ökad globalisering och Sveriges EU-medlemskap har skapat helt nya förutsättningar för internationellt arbete. Det traditionella samarbetet med vänorter och vänlän ersätts alltmer av utvecklingsinriktat arbete. Gränsöverskridande samarbete ses i ökande utsträckning som en väsentlig del av det regionala utvecklingsarbetet, snarare än som ett eget arbetsområde. Samarbete med regioner i andra länder är ett sätt att stärka den egna regionens förmåga att hantera omvärldsförändringar.

Genom regional samverkan över gränserna kan förutsättningarna för tillväxt stärkas, t.ex. genom en väl fungerande gränsöverskridande arbetsmarknad. Olikheter i utbud och efterfrågan på t.ex. arbetskraft kan utjämnas på ett bättre sätt när den ekonomiska utvecklingen är starkare på ena sidan gränsen. Exempelvis beräknas att cirka 13 000 personer som bor i Sverige dagligen pendlar över gränsen till ett arbete i Norge. Det innebär att den enskilde erbjuds ett större utbud och valmöjligheter när det gäller t.ex. boende, studier, arbete, handel och kultur. Detsamma gäller utvecklingen kring Haparanda i Sverige och Torneå på finska sidan om Torne älv, som i princip utvecklats till ett sammanvuxet centrum. I området finns ett utvecklat samarbete kring gemensam användning av anläggningar och utbildningsresurser. Utvecklingen är av stor betydelse för hela regionen kring Bottenviksbågen och Barentsområdet. Öresund är ett annat exempel på en gränsregion med ett starkt gränsöverskridande samarbete. När den fasta förbindelsen över Öresund öppnades år 2000 förändrades de fysiska förutsättningarna för invånarna i regionen att verka över gränsen. Idag pendlar 9 000 personer dagligen över sundet för arbete eller studier i grannlandet.

Samarbeten och etablerandet av nätverk mellan regioner och mellan företag är viktiga förutsättningar för att stärka den regionala konkurrenskraften i en global ekonomi. Samarbeten följer inte alltid administrativa gränser utan har sin grund i den funktionalitet och de mål offentliga och privata aktörer söker uppnå, såsom ökad produktion, utveckling av nya idéer, erfarenhetsutbyte eller en integrerad arbetsmarknad. Administrativa gränser för län, regioner eller länder har naturligtvis betydelse och påverkar förutsättningarna för samarbetets utveckling, men de bör inte styra innehållet i eller uppkomsten av samarbetet.

REGERINGSKANSLIET

Näringsdepartementet